METHODIEKEN

Een verzameling creatieve werkvormen



© ons, Gent, 2013

VBJK, Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen
CEGO, ExpertiseCentrum ErvaringsGericht Onderwijs

ESF investeert in jouw toekomst

ons
Onthaalouders
Sterker Maken

Wat is het project 'Onthaalouders sterker maken'?

In het project bouwen we aan een sterke gezinsopvang door te investeren in de voorbereiding op het beroep en de begeleiding van onthaalouders in het beroep.

Het project heeft twee doelen:
• Kandidaat onthaalouders ondersteunen door het maken van een Kennismakingstraject Gezinsopvang en het samenbrengen van startersinfo op www.gezinsopvanginfo.be.
• Onthaalouders ondersteunen door het maken van hulpmiddelen voor begeleiders van onthaalouders: de werkmap 'Bouwen aan je eigen draagkracht' en inspirerende verhalen en materialen over netwerken van onthaalouders.

Het project loopt van januari 2011 tot december 2013. VBJK en CEGO realiseren het project in nauwe samenwerking met de sector. Dit project en product worden gefinancierd door het Europees Sociaal Fonds en de Vlaamse overheid

Meer info?

Surf naar www.gezinsopvanginfo.be

CEGO, ExpertiseCentrum ErvaringsGericht Onderwijs
Schapenstraat 34, bus 3776
B-3000 Leuven
Tel: 0032 (0) 16 32 57 40
cego@ppw.kuleuven.be

Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen
Raas Van Gaverestraat 67A
B - 9000 Gent
Tel: 0032 (0)9 232 47 35
info@vbjk.be

Colofon

Titel: Methodieken: een verzameling creatieve werkvormen.

CEGO, Leuven, België, 2013

Bij gebruik van gegevens en informatie uit deze leidraad kan de volgende bronvermelding gebruikt worden:
Onthaalouders Sterker Maken & VoorZet (2013). *Methodieken: een verzameling creatieve werkvormen*. Leuven: CEGO (download via www.gezinsopvanginfo.be of www.voorzet.be).

Heel wat materiaal in deze fiches is in de loop van jaren verzameld via gesprekken, vormingen, surfen op internet,....
Ook hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen van VoorZet in het begeleiden van contactgroepen (zie www.voorzet.be).
Hierdoor zijn de bronnen van bepaalde materialen soms moeilijk te achterhalen.

We nemen graag ontbrekende bronvermeldingen op.
Dit kan door ontbrekende referenties te signaleren bij cego@ppw.kuleuven.be.

ESF investeert in jouw toekomst

CEGO Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs Onderzoek & Ontwikkeling

vbjk Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Wat is collegiaal leren?

Leren van en met elkaar (collega's), daar draait het om bij collegiaal leren. Dit gebeurt in een vorm en inhoud die door de deelnemers zelf als ondersteunend en verrijkend wordt ervaren en de cultuur van permanent leren versterkt. Het vertrekt van de overtuiging dat mensen over diverse manieren leren en dat leren niet alleen in het hoofd (rationeel) maar ook in het hart (emotioneel) gebeurt.

Om tot leren van en met collega's te komen zijn een aantal voorwaarden belangrijk. Een waaier aan methodieken helpt om aan die voorwaarden te werken of ze te ondersteunen. Zo moet de groep evenwaardig samengesteld zijn (deelnemers moeten een evenwaardige status hebben), gaan voor een gezamenlijk doel (betrokken en geëngageerd zijn) en elkaar onderling kunnen vertrouwen (zich verbonden voelen met elkaar). Ook de steun van derden bij het leggen en onderhouden van onderlinge contacten is ondersteunend.

Doelstelling van de methodieken

Goed gekozen methodieken dragen in hoge mate bij tot het succes van zo'n bijeenkomsten met collega's. Het gebruik van een brede waaier aan actieve werkvormen, doe-momenten en uitwisselmethodieken zorgt voor dynamiek en afwisseling tijdens de avond en spreekt verschillende leerstijlen aan. Ze bevorderen het groepsgevoel, stimuleren discussie, zorgen ervoor dat elke individuele stem gehoord wordt. Ze helpen om mensen met elkaar te verbinden.

Actieve werkvormen zijn noodzakelijk na een (lange) werkdag. Dit is geenszins een pleidooi voor de mechanische toepassing van een aantal methodieken uit deze bundel. Immers, het is niet de methodiek op zich, maar veeleer de houding van de groep en het moment waarop je de methodiek inzet, die de kracht van de methodiek bepaalt. Je groep en de groepsnoden juist inschatten gaat vooraf aan de keuze voor een bepaalde methodiek.

Opbouw van de bundel

Om uitwisseling te stimuleren bieden we in deze bundel een zeventigtal methodieken aan.. Het totale pakket bestaat uit drie onderdelen.

(a) een basisscenario met aanwijzingen voor de organisatie, de coördinatie en de (gespreks)leiding van de bijeenkomsten en

(b) acht fiches met concrete aanzetten en werkvormen om diverse thema's op een dynamische manier in de groep te brengen. De onderwerpen en methodieken kunnen in onderling overleg binnen de bijeenkomst bepaald worden.

(c) bijlagen met de nodige materialen om met de methodieken aan de slag te gaan.

Inhoud

Een basisscenario 5

Fiche 1: Praktische organisatie 7
Fiche 2: Kennismaking en ijsbrekers 8
Fiche 3: Onthaal- en belevingsmethodieken 15
Fiche 4: Inhoudelijke uitwisseling – thema's 18
Fiche 5: Verwachtingen in kaart brengen 19
Fiche 6: Uitwisselingsmethodieken 24
Fiche 7: Slotmethodieken 34
Fiche 8: Aandachtspunten, vragen en valkuilen 42
Referentielijst 46

Bijlagen 48

Een basisscenario

Onthaalronde

Om de bijeenkomst goed te starten, pols je naar de beleving van de deelnemers om zo het ijs te breken. Interessante startvragen:

- Hoe zit je erbij?
- Hoe gaat het in de opvang?
- Op welke vraag wil je een antwoord? Waar zit je mee?
- Wat maakt dat je hier straks enthousiast gaat vertrekken?

Tip: Het gebruik van ijsbrekers en kennismakingsmethodieken (zie fiche 2) blijft elke bijeenkomst z'n rol spelen. Het zorgt dat deelnemers het gevoel hebben erbij te horen en elkaar echt goed leren kennen. Dit bevordert de uitwisseling en het leren van elkaar

Vragen worden geïnventariseerd en gegroepeerd zodat ze verder in de bijeenkomst besproken kunnen worden.

- Een aantal elementen pik je op. Dit is de reden voor de bijeenkomst
- Een aantal elementen vraagt verdere voorbereiding en schuif je naar een volgend bijeenkomst
- Een aantal elementen kan je niet oppikken

Optie - Communicatie van Kind & Gezin: Je kunt ervoor kiezen systematisch bij elke bijeenkomst bij aanvang ook de communicatie van Kind & Gezin op de agenda te plaatsen. Mogelijks roept die communicatie heel wat vragen op waarrond verder gewerkt kan worden.

Inhoudelijke uitwisseling. De inhoud hiervoor is in een vorige bijeenkomst bepaald evenals wie dit voorbereidt. In de fiches vind je heel wat methodieken om gesprekken rond thema's in volledige of in kleine groepjes op gang te brengen.

Afsluiting

Het is belangrijk voldoende tijd uit te trekken voor de afsluiting van de avond. We raden aan hiervoor minimaal twintig minuten te voorzien. De volgende elementen komen daar aan bod:

- Synthese van wat besproken is
- Wat had je nog graag besproken?
- Wat gaan we volgende keer doen [inhoudelijke planning]?
- Wie bereidt de volgende bijeenkomst voor?
- Waar en wanneer zal die doorgaan [praktische planning]?
- Welke tussentijdse opdracht geven we onszelf?
- ....

Een voorbeeld van agenda voor een bijeenkomst

20H00	Onthaal
20H15	Communicatie van Kind en Gezin – welke nieuwtjes zijn er uit het werkveld?
20H30	Inhoudelijke uitwisseling – deel 1
21H00	Pauze
21H10	Inhoudelijke uitwisseling – deel 2
21H45	Slot
	Inhoudelijk: planning thema volgende bijeenkomst
	Praktisch: planning volgende bijeenkomst
22H00	Afsluiting formeel gedeelte

Tip: op www.gezinsopvang.be vind je verschillende leidraden om een vorm van collegiaal leren in de praktijk op te zetten.

Fiche 1: Praktische organisatie

Vergader-procedure

Om een bijeenkomst niet te laten verzanden in een babbelbox is het belangrijk de agenda goed te bewaken. Regels en afspraken zorgen voor veiligheid en duidelijkheid. Een goede rolverdeling draagt bij tot een vlot verloop van de avond.
Zo kan iemand van de groep aangeduid worden als

- **voorzitter** = diegene die de vergadering leidt en zorgt dat alle punten aan bod kunnen komen
- **tijdsbewaker** = diegene die bewaakt dat de tijd, uitgetrokken voor de verschillende agenda-punten niet (teveel) overschreden wordt
- **verslaggever** = diegene die een kort verslag van de avond maakt, inclusief een voorlopige agenda voor de volgende vergadering

Belangrijk is om de tijd goed af te bakenen en de deelnemers tijdig vooraf de agenda met tijdsindeling door te spelen. Indien gewenst, kan er met een koffiemoment vooraf en een informeel moment achteraf gewerkt worden.

Rol van diegene die de vergadering leidt

Van bij de start van de bijeenkomsten moet duidelijk zijn wat het statuut van de voorzitter zal zijn. Dit moet je duidelijk afbakenen: brengt de voorzitter ook inhoud aan? Zorgt die vooral voor de gespreksleiding?,... Inhoud aanbrengen kan zeker, maar een goed evenwicht is daarbij nodig (het kan niet dat de voorzitter zelf voortdurend aan het woord is). Zo niet, blijft de groep in een vage context werken, waar het soms ongemakkelijk werken is (langs minstens één kant van de partijen).

Locatie

De doelstelling van de vergadering bepaalt mee of het interessant is elke keer op een andere plaats bij elkaar te komen. In een bijeenkomst of reeks bijeenkomsten rond 'inrichten van ruimtes' is bezoek aan elkaars opvang zeer verrijkend. In een vergadering rond 'opmaak van een crisisplan' vergt het vooral heel wat tijd van je eigenlijke 'groepstijd' en is dat dus minder interessant (bezoek, rondleiding, commentaar, tips, ... nemen al gauw een half uur of een uur weg van je discussietijd). In de meeste gevallen is een vaste vergaderplek aangewezen (want duidelijk), maar hieromtrent maak je best afspraken tijdens de eerste bijeenkomst.

Aantal deelnemers

Om actieve deelname en uitwisseling tussen deelnemers te bevorderen, bestaat een bijeenkomst best uit een beperkt aantal deelnemers. Ideaal is een groep van zo'n vijf tot vijftien deelnemers. Zorg hierbij voor een goede mix van deelnemers.

Fiche 2: Kennismaking en ijsbrekers

Deelnemers van dezelfde gemeente of provincie

Materiaal: kaart van de gemeente

Op de grond ligt de kaart van je gemeente/provincie (gedrukt of getekend).
Iedereen staat rond de kaart. Aan de deelnemers wordt gevraagd positie in te nemen naargelang hun antwoord op de vragen. Mogelijke vragen:

- Waar woon je?
- Waar werk je? Waar is je opvang gelegen?
- Wat is je favoriete plek in de gemeente?
- ....

De antwoorden kunnen op de kaart aangeduid worden.

Sleutelbos

Materiaal: geen

Iedereen wordt gevraagd zijn sleutelbos boven te halen. De bedoeling is dat deelnemers zich aan elkaar voorstellen aan de hand van hun sleutelbos:

- Welke sleutels heb je altijd bij?
- Wat hangt er nog aan de sleutelbos (sleutelhanger, voorwerp met emotionele waarde, ...)?
- Hebben de sleutels allemaal evenveel belang?
- ....

Variant: Je kan ook polsen naar wat er allemaal in de handtas zit en wat dat over jezelf zegt.

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om naar verwachtingen te polsen (zie fiche 5).

Bingo

Materiaal: bingospel (zie bijlage)

Geef de deelnemers bij binnenkomst een bingokaart en laat ze kennis maken met de andere deelnemers. Wie het eerst bingo (= vijf kruisjes op een horizontale, verticale of diagonale rij) heeft, is gewonnen.

Lijnspringen - wat heb jij het liefst?

Materiaal: touw

Iedereen staat op een getekende lijn of touw.
Iemand aan de kop van de lijn zegt: "werken met baby's of werken met peuters". Mensen die liever met baby's werken gaan links staan, mensen die liever met peuters werken gaan rechts staan. Zo kan je eerst zelf als begeleider een aantal vragen stellen en later de deelnemers vragen laten stellen. Je kunt bij de start de vragen vrijblijvend houden en vragen naar voorkeuren zoals 'hond' of 'kat', 'frietjes' of 'rijst', ... Gaandeweg kan je de vragen 'ernstiger' maken.

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om naar verwachtingen te polsen (zie fiche 5).

De handen uit de mouwen steken

Materiaal: geen

Introduceer de bijeenkomst als volgt:
"We zijn samengekomen om de handen uit de mouwen te steken en actief te werken. Dat gaan we nu even letterlijk doen. Iedereen heeft zijn handen bij, daar kan je zeker iets bij vertellen."
Laat deelnemers zichzelf voorstellen aan de hand van hun hand:

- Duim = ik ben goed in ...
- Wijsvinger = Ik ga naar/volgend jaar hoop ik ... (plannen in de toekomst met de opvang)
- Middenvinger = ik hou helemaal niet van ...
- Ringvinger = ik ben trouw aan ...
- Pink = ik wil groeien in ... (= je verwachtingen t.a.v. de bijeenkomsten)
- ...

Variant: Zorg voor echte handschoenen waar de deelnemers kaartjes op kunnen spelden of iets op kunnen schrijven. Ev. kan je ook iets in de handschoen laten steken (bijv. iets waar je trots op bent, waar je aan vasthoudt, ...).

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om naar verwachtingen te polsen (zie fiche 5).

Balletje bal

Materiaal: balletjes of proppen papier

Ga met alle deelnemers in een kring zitten.
Iemand heeft een balletje (ev. kan een zware prop papier gebruikt worden). Die persoon gooit dat naar een andere deelnemer, en zegt diens naam. Zo wordt het balletje willekeurig de kring rond gegooid tot iedereen aan de beurt geweest is.
Onthou van wie je de bal kreeg en naar wie je hem gooide, want … We proberen het opnieuw in dezelfde volgorde, zo snel mogelijk, zonder de bal te laten vallen. Nu komt een tweede balletje in het spel. Deze keer zeg je bij het gooien niet de naam van een persoon, maar wel de naam van de opvang. Ook hier moet je weer onthouden van wie het balletje kwam en naar wie je het gooide, want we proberen nu zo snel mogelijk de twee balletjes tegelijkertijd te gooien. Eventueel kan je ook nog een derde balletje in het spel brengen, waarbij je bijv. het aantal kinderen vermeldt, de locatie van je opvang, je website-adres, …

Silhouetten

Materiaal: silhouetten (zie bijlage), flappen, schrijfgerief

Teken een lichaamsomtrek op papier of gebruik het silhouet in bijlage. Dit kan je gebruiken om jezelf kort voor te stellen. Enkele suggesties:

- Ter hoogte van je **hart** schrijf je waar je van houdt, wat je het meest voldoening geeft in de opvang
- Ter hoogte van je **handen** schrijf je waar je goed in bent, wat je talent is in het werken met de kinderen
- Ter hoogte van de **oren** schrijf je je lievelingsmuziek
- Ter hoogte van je **mond** schrijf je waar je mond van vol is
- ….

Je kan je ook afbeeldingen aanbieden uit tijdschriften om het silhouet te vervolledigen.

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om naar verwachtingen te polsen (zie fiche 5).

Spinnenweb

Materiaal: bol wol

Ga met alle deelnemers in een kring zitten.
Eén persoon houdt het uiteinde van de bol wol vast en gooit de bol wol zelf naar een andere deelnemer en stelt die persoon ook een vraag. De ontvanger antwoordt op de vraag, houdt het touw vast en gooit de rest van de bol wol naar een andere deelnemer en stelt die een vraag, … Dit gebeurt tot de bol wol opgegooid is. Er is een spinnenweb aan draden ontstaan die de deelnemers (letterlijk) met elkaar verbinden.

Een ventje tekenen

Materiaal: silhouetten (zie bijlage)

STAP 1: Geef iedereen een blad met een ventje

STAP 2: Ieder vult dat ventje aan met de volgende dingen:

- Ik ben met m'n hoofd in de wolken als …
- Ik zit vooral met … in mijn hoofd
- Ik verlies m'n hoofd als …
- Ik heb oog voor …
- Ik trek mijn neus op voor …
- Ik haal mijn schouders op voor …
- mijn hart breekt als …
- … ligt op mijn lever
- … zit in mijn maag
- Vingers:
- mijn vingers jeuken als …
- sta ik met mijn voeten op de grond

STAP 3: Deel deelnemers in groepjes van twee in (bijv. via uitdelen van speelkaarten) en laat hen onderling de tekeningen bediscussiëren

STAP 4: Partners stellen elkaars tekening voor

Een wapenschild

Materiaal: wapenschild (zie bijlage)

STAP 1: Deel deelnemers in groepjes van vier in (bijv. via uitdelen van speelkaarten) en laat hen een wapenschild bedenken (zie bijlage, kopieer dit op A3). Een wapenschild bevat je voorgeschiedenis en toekomstperspectief. Vaak zit er ook een lijfspreuk in vervat. Die metafoor kan je gebruiken om het schild in te vullen.

STAP 2: het wapenschild bestaat uit vier kwadranten. Vraag de deelnemers elk kwadrant aan te vullen met:

- Totaal aantal jaren ervaring in de kinderopvang
- Hobby's en talenten
- drie verwachtingen waarmee je naar de bijeenkomst komt
- Iets waarop je trots bent vanuit je werksituatie

STAP 3: Wissel in grote groep uit

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om naar verwachtingen te polsen (zie fiche 5).

Wie – Hoe - wat

Materiaal: geen

Deelnemers zitten in de kring. Noem een paar eigenschappen en laat de deelnemers erop reageren:

- - wie meer dan 10 km heeft moeten reizen: *zwaai met je armen*
- - wie minder dan 5 jaar in de opvang werkt: *steek beide armen omhoog*
- - wie graag knutselt: *knip met je vingers*
- - wie op een feestdag geboren is: *roep welke dag*
- - wie een bijberoep heeft: *draai met je vingers*
- - wie zelf kinderen heeft: *klap tweemaal in je handen*
- - wie muziek speelt: *beeld uit welk instrument*
- - wie veel aan sport doet: *fluit een deuntje*
- - wie een ochtendmens is: g*eeuwen*
- - wie …

Allitererende voornaam

Materiaal: geen

De deelnemers stellen zich aan elkaar voor, maar bedenken bij hun voornaam een bijvoeglijk naamwoord dat bij hen past(of een kwaliteit uitdrukt) en begint met dezelfde letter als de eigen naam (bijv. creatieve Christel, bezige Barbara, feestende Fatima, luisterende Luc,...). Je kan ook denken aan bijvoeglijke naamwoorden die een wens uitdrukken, waar je naar probeert te werken.

Misschien hebben deelnemers wel een bijnaam of worden ze door ouders en kinderen op een bepaalde manier aangesproken (bijv. als tante, moeke,...). Hoe hebben ze die gekregen? Vinden ze dat die bij hen past ?

Je eigen kennismakingsbrochure, hoe ziet die eruit?

Materiaal: papier en schrijfgerief

De deelnemers stellen zich aan elkaar voor via een ter plaatse bedachte kennismakingsbrochure (of voorpagina van een krant):

- Wat is de "naam" van de brochure ?
- Wat is de inhoud? Wat houd je bezig ?
- Wat zijn de (weers)verwachtingen ?
- Wat zijn de nieuwtjes?
- ....

Een warm welkom met een schatkist aan voorwerpen

Materiaal: diverse voorwerpen

Spreidt een aantal voorwerpen uit.
Laat de deelnemers een voorwerp kiezen dat het best uitdrukt waar ie voorstaat (welk voorwerp kenmerkt jouw het meest?).
Als iedereen een voorwerp genomen heeft doen we een rondje:

- Wie ben je? Hoe lang werk je in de kinderopvang? Heb je eigen kinderen?, ...
- Waarom heb je dat voorwerp gekozen? Licht toe.
- Wat verwacht je van vandaag?
- ...

Je kan denken aan de onderstaande voorwerpen:

Playmobielstoeltje	Schuursponsje	Paperclip	Duploblok
Vijl	Verfpotje	Nietjesmachine	Bal
Tak	Gsm	Handdoek	Clownspruik
Naald en draad	Knuffel	Wekker	Laars
Potje zand	Wortel	Computermuis	Verrekijker
Potje water	Boek	Rekker	Spaarpot
Kindertekening	CD	Schelpjes	Leiband
Speelgoedauto	Fototoestel	Steen	Lippenstift
Pleister	Plantje		

Tip: Je kan deze oefening ook gebruiken als slotevaluatie na verschillende bijeenkomsten. Je kan dan vragen dat alle deelnemers een bepaald voorwerp aan iemand anders geven (of een alternatief met meer sturing: geef ieder drie voorwerpen. Eentje mag men inwisselen, eentje moet men voor zichzelf houden en twee voorwerpen moet men weggeven). Uiteraard moet je een verklaring kunnen geven waarom je een bepaald voorwerp aan een bepaald persoon wil geven. Bijv. Ik geef je een pleister omdat je altijd een luisterend oor bent en maakt dat ik me beter voel. Ik geef je een verfpotje omdat je altijd creatief uit de hoek komt. Ik geef je een paperclip omdat je altijd punctueel bent, etc...

Fiche 3: Onthaal- en belevingsmethodieken

Atlas van de belevingswereld

Materiaal: kopies uit de Atlas van de belevingswereld

Deel een aantal kaarten uit die je gekopieerd hebt uit het boek 'De Atlas van de belevingswereld' en laat mensen zichzelf daarop situeren (in welk water zwem je, op welk eiland situeer je jezelf, wat ben je aan het overbruggen, etc.).
Ref: Van Swaaij, L. & Klare, J. (1999). *Atlas van de belevingswereld.* Alphen aan den Rijn: ICOB Atrium Dijkgraaf & van der Veere.

Boomerang kaarten

Materiaal: Boomerang kaarten

Verzamel een pakket 'Boomerang kaarten' (http://cards.boomerang.nl/). De kaarten vind je vaak gratis in horecazaken. Je kan uiteraard ook uit tijdschriften afbeeldingen uitknippen die een emotie uitdrukken. Laat deelnemers een afbeelding kiezen die hun gemoedstoestand op dit moment weergeeft.

Gevoelswaaier

Materiaal: gevoelswaaier of lijst met gevoelens in bijlage

Bestel de 'gevoelswaaier' (www.cegopublishers.be). Dit is een waaier met eenentwintig verschillende gevoelens. Vraag deelnemers één gevoel uit te kiezen dat best hun huidige gemoedstoestand typeert. Zo kan je een waaier aan gevoelens samenstellen. Als alternatief kan je de lijst met gevoelens in bijlage benutten.

Plak je post-it

Materiaal: groene en rode post-its

Elke deelnemer krijgt drie groene post-its en één rode post-it. Op de groene post-its noteert men iets dat goed gaat. De rode post-it is een frustratie. Kleef de briefjes op een passende plaats in de ruimte (bijv. een post-it met "ik heb een duidelijke kijk gekregen op een probleem dat kind X heeft" wordt op een raam gekleefd).

Briefjes posten

Materiaal: briefjes, schrijfgerief

Geef iedereen een briefje en vraag hen een antwoord te geven op een inspirerende vraag (bijv. waarover ben je fier in je opvang?). Alle deelnemers noteren dit en droppen hun antwoord in een schaaltje. Daarna mag men een ander briefje nemen en worden de antwoorden in grote groep gebracht.

Tip: Wanneer je briefjes in verschillende kleuren uitdeelt, vermijd je dat mensen hun eigen briefje trekken en kan je achteraf kleine groepjes per kleur maken voor uitwisseling over een inhoudelijk thema.

Een trio verzamelen

Materiaal: briefjes, schrijfgerief

Elke deelnemer kiest drie zelfstandige naamwoorden die het best bij hem of haar passen op dit moment en schrijft die woorden op een briefje. Die briefjes worden verzameld en overlopen. Anderen raden en maken koppelingen.

Cartoons

Materiaal: cartoons

Welke cartoon past bij jou? Presenteer jezelf aan de hand van een cartoon (zie voor website met cartoons http://www.thefunnycartoon.com/).

Tip: De cartoons van Casper en Hobbes zijn erg geschikt voor kinderbegeleiders omdat ze vaak erg treffend de belevingswereld van kinderen weergeven.

Touwtjesmimiek

Materiaal: A3 papier met 2 getekende ogen, een touw (van ong. 60 cm.)

Op tafel ligt een grote flap papier waarop 2 ogen zijn getekend. Met behulp van een touw leggen deelnemers om beurt "de mond" in het gezicht.
Via de vorm waarin ze de mond leggen, geven de deelnemers hun beleving weer. Met welk gevoel kom je naar de bijeenkomst? Dit wordt kort toegelicht.

Touwen-rondje

Materiaal: een verzameling diverse touwen

Met welk gevoel kom je naar de bijeenkomst?
Biedt allerlei touwen aan, in diverse materialen (plastic, hennep, geweven,..), met of zonder knopen, recht of in de war. Iedere kiest het touw dat het best past bij zijn beleving. Voel je je sterk, in de war, in de knoop, opgerold in een bolletje, uitgerafeld,...

Een kaartje leggen (voor groepen die elkaar goed kennen)

Materiaal: kaartjes met waarden op (zie bijlage)

Maak een kaartenpakket met woorden zoals woede, verwarring, genegenheid, loslaten, frustratie, ... of waarden op zoals erkenning, optimisme, loyaliteit, ... (zie de lijst in bijlage).
Speel een spelletje 'rapen'. Dit betekent dat alle deelnemers proberen een kwartet met woorden te verzamelen die bij hem of haar passen. Wie een kwartet heeft, klopt af en geeft een woordje uitleg.

Fiche 4: Inhoudelijke uitwisseling – thema's

Hieronder geven we een inspiratielijst met onderwerpen, materialen en media.
De onderwerpen en gebruikte media worden best in onderling overleg tijdens de bijeenkomsten verder bepaald. De lijst hieronder is een eerste aanzet.

Onderwerpen	Materialen en media
• Uitwisseling rond weekmenu's • (Op)volgboekjes • Moederdag, feesten, verjaardagen, knutselwerkjes • Nieuwe spelmaterialen • Bezoeken van elkaars crèches • Kwapoi en ziko • Opstellen van een huisreglement • Opstellen van een onthaalbrochure • Crisisplan • Voedselveiligheid • Opstellen van een tekst voor kinderopvangloket • Communicatie van Kind & Gezin • De controle door Zorginspectie • Omgaan met diversiteit • Communicatie met ouders • Meer plezier in de job • …	• Artikels, krantenknipsels, … • Foto's of videomateriaal • Beeldmateriaal zoals video's van cego, VBJK, K&G, tv-opnames, youtube filmpjes[1], … • Beeldmateriaal rond de ontwikkelings-gebieden (gelinkt aan Ziko-Vo)[2] • Gebruik van metaforen • Gebruik van (spel)materialen (bijv. via Lego of Playmobile iets letterlijk voorstellen) • Gebruik van de Wanda-methodiek[3] • Gebruik van invultesten (of online-testen) die nadien besproken worden • Gebruik van informatieve spelen (zie www.spelinfo.be) • …

[1] Zie www.kindengezin.be, www.vbjk.be en www.cegopublishers.be
2 Zie http://www.kindengezin.be/kinderopvang/sector/werkinstrumenten/ziko/
[3] WANDA staat voor Waarderen – ANalyseren – DAden. Het is een methodiek om via waarderende praktijkanalyse je eigen praktijk in groep te onderzoeken. WANDA is een ESF-project. Meer info: www.projectwanda.be.

Fiche 5: Verwachtingen in kaart brengen

Verwachtingen polsen bij eerste bijeenkomst

Materiaal: geen

STAP 1: Elke deelnemer doet een uitspraak over wat collegiaal leren/een contactgroep is door de zin af te maken: collegiaal leren/een contactgroep is volgens mij … en ik vind het …' De uitspraken worden op een flap-over gezet.

STAP 2: Uitwisseling en discussie over de uitspraken in de hele groep.

STAP 3: De begeleider geeft naar aanleiding van de uitspraken informatie over de bijeenkomst. Hierbij kan het volgende aan bod komen: doelstelling, werkwijze, diverse methoden, reflectieverslagen, vertrouwelijkheid, begeleiding en afspraken over logistiek,…

Doorgeefpak

Materiaal: verrassingsdoos met verschillende lagen 'inpakpapier'

De deelnemers zitten in een kring. De begeleider heeft een pakje in de hand, trekt hier het buitenste papier af en leest de vraag die op de binnenkant staat luidop voor [bijv. wat was een top-activiteit met je kinderen de voorbije week?]. De begeleider werpt het pak dan naar één van de deelnemers die de vraag moet beantwoorden. Wanneer dit gebeurd is, wordt het pak naar nog een andere deelnemer gegooid, en moet die dezelfde vraag ook beantwoorden. Dit kan eventueel nog een derde keer gebeuren. Dan moet het volgende papier verwijderd worden. Dit tafereel herhaalt zich tot alle vragen beantwoord zijn. Het is belangrijk dat iedereen aan bod komt. De inhoud van het pakje kan je koppelen aan het thema waarrond je wil uitwisselen [stel dat je een uitwisselingsavond plant rond de verwachtingen van het FAVV (Federaal Agentschap VoedselVeiligheid), kan je vragen opstellen die daarmee te maken hebben en kan je een erkende autocontrolegids inpakken]. Mogelijke (open) vragen (los van een specifiek thema):

- Wat maakt iemand tot een goede kinderbegeleider? Welke kwaliteiten vraagt dit?
- Waarom kom je naar deze bijeenkomst? Waarom heb je je ingeschreven?
- Wat vind je het leukst aan werken met kinderen?
- Wat vind je het moeilijkst aan werken met kinderen?
- Heb je ooit al kinderen moeten straffen? Wat doe je dan precies?
- …

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden als kennismaking (zie fiche 2).

Wolkjes

Materiaal: kaartjes in de vorm van een wolk (zie bijlage), wasknijpers, waslijn, schrijfgerief

Binnenin het doorgeefpak van de methodiek hierboven kan je ook "wolk-kaartjes" steken.
Per wolkje schrijven deelnemers een verwachting op of een antwoord op een bepaalde vraag die vervolgens aan een waslijn in het lokaal opgehangen wordt. Op het einde van de avond gaan we na welke verwachtingen ingelost zijn en welke verwachtingen men naar de volgende bijeenkomst zeker moet proberen in te lossen.
[De idee is dat je aan het begin van de bijeenkomsten start met een "bewolkte" hemel, maar hoopt dat er doorheen de verschillende bijeenkomsten steeds meer een opgeklaarde hemel zal zijn. Je kunt ook denken aan andere metaforen, zoals t-shirts of luiers die opgehangen worden,...]

Zeeschap

Materiaal: stroken papier, verf

Iedereen in de groep heeft zijn eigen verwachtingen over de bijeenkomsten. Het is aan de groep om deze verwachtingen op een creatieve manier op papier te zetten ["*We gaan met de groep in zee"*]. Daarom kiezen we voor een zeeschap (naar analogie met een landschap). Op de te varen route zal de groep heel wat meemaken.
Voor de groep begint te schilderen, overleggen ze best hoe ze het willen aanpakken en welk zeeschap ze willen bevaren. Dit om te vermijden dat het een onsamenhangend geheel wordt en er een zee met twaalf eilandjes op papier komt te staan. Met zandbanken, eilandjes, stormen, vuurtoren, stranden maken de deelnemers hun wensen, angsten en/of verwachtingen kenbaar. Ze mogen hun fantasie de vrije loop laten. Tenslotte vouwt iedereen een papieren bootje en zet het op de zee.

Variant: Bied de deelnemers een uitvergrootte kaart aan uit het bovenstaand boek aan ('de atlas van de belevingswereld') en laat hen zich erop situeren via een bootje.

Tip: Als extra inspiratiebron kan je een aantal kopies nemen uit het boek:
Van Swaaij, L. & Klare, J. (1999). *Atlas van de belevingswereld.* Alphen aan den Rijn: ICOB Atrium Dijkgraaf & van der Veere.

Tip: Deze methodiek kan je ook gebruiken als tussentijdse of eindevaluatie.

Woordwolk (word cloud)

Materiaal: internetverbinding, projector

Als je beschikt over een laptop, projector en internet-aansluiting kan je de persoonlijke verwachtingen en antwoorden van deelnemers in een word cloud steken en projecteren. Zo krijg je onmiddellijk een zicht op de meest voorkomende verwachtingen.
Het programma vind je via http://www.wordle.net/

Boodschap in een fles

Materiaal: lege glazen fles, kurk, papier, schrijfgerief

De deelnemers schrijven bij het begin van de bijeenkomsten hun verwachtingen op een papiertje. Al deze papiertjes worden in een glazen fles gestoken. De fles wordt afgesloten met een kurk en aan de kant gezet tot een volgende bijeenkomst. Op die bijeenkomst wordt de fles stukgeslagen (in een zak) en kan elke deelnemer zijn verwachtingen evalueren.

Het douchegordijn

Materiaal: een doorzichtig gordijn waar je foto's in kan steken (zie www.ikea.com)

De deelnemers schrijven bij de start van de bijeenkomsten hun verwachtingen op een papiertje (postkaartformaat). Al deze papiertjes worden in het douchegordijn gestoken. Dit gordijn blijft in de ruimte aanwezig en kan elke bijeenkomst verder aangevuld worden. Hierdoor blijft het thema ook leven bij de deelnemers en wordt er visueel verder gebouwd op de vorige bijeenkomst(en).

De TGV-vraagstelling

Materiaal: geen

Via de TGV-vraagstelling dwing je deelnemers snel een antwoord te geven op een vraag vanuit een aanvulzin (bijv. 'ik werk als kinderbegeleider en ik vind het zeer belangrijk dat….). Een antwoord dat gezegd is, mag niet meer genoemd worden. Het is belangrijk dat, hetgeen gezegd wordt, ook op een flap genoteerd wordt, zodat er achteraf op teruggekomen kan worden. Immers, tijdens de TGV-ronde is ieder vooral met z'n eigen antwoord bezig (en vaak zal diegene voor je, net het antwoord geven dat je zelf ook in je hoofd had) en registreer je niet altijd de antwoorden van de anderen.

Het suikerklontje – prioriteiten bepalen

Materiaal: suikerklontjes

Als je met de groep verwachtingen in kaart gebracht hebt, kan je suikerklontjes gebruiken om de prioriteiten te bepalen. Immers, zoetigheid valt altijd in de smaak, dus de thema's die het meest suiker krijgen, winnen. Hiervoor geef je elke deelnemer één of meerdere suikerklontjes. De deelnemers bepalen zelf hoeveel of hoe weinig van het klontje ze aan een bepaald thema toekennen (geef je een volledig klontje, ½ of ¼ van het klontje?). Uiteraard kan dit ook met klevers, post-its, jetons, stickers, knikkers,…

Post-its bespreken

Materiaal: post-its

Verdeel de groep in groepjes van drie.
Geef elke deelnemer verschillende (drie tot vijf) post-its.
Hierop schrijft ieder eerst individueel z'n antwoord(en) op de aanvulzin 'Een lerend netwerk/contactgroep is voor mij….'
Vervolgens bespreekt men de antwoorden in kleine groep.
Tot slot verzamelt men de antwoorden op een flap en stelt men dit in de volledige groep voor.

Verwachtingen met een dobbelsteen bespreken

Materiaal: een dobbelsteen

Elke getal op de dobbelsteen krijgt een betekenis, bepaald door de deelnemers. Daarna gooien we met de dobbelstenen.

- wie één gooit vertelt iets waarover hij fier kan zijn
- wie twee gooit geeft een compliment aan iemand in de groep
- wie drie gooit vertelt met welke verwachtingen hij naar de bijeenkomst komt
- wie vier gooit vertelt een leuke anekdote (wat heeft je de voorbije week verrast)
- …..

Dobbelen met lichaamsdelen

Materiaal: dobbelsteen (zie bijlage)

Gooi met een dobbelsteen met de volgende afbeeldingen op: een neus, een oog, een oor, een mond, tanden en een voet (zie bijlage). Laat iedereen beurtelings met de dobbelsteen gooien en vraag wat het lichaamsdeel oproept (bijv. een oog: "ik zit hier om de kat uit de boom te kijken" of "om mijn blik te verruimen" of "om een klare kijk op de zaak te krijgen",…).

Tijdschriften gebruiken

Materiaal: afbeeldingen uit tijdschriften

Op de tafel liggen afbeeldingen uit tijdschriften.
Elke deelnemer krijgt de opdracht één foto uit te kiezen. Die foto moet weergeven waarom men naar de bijeenkomst komt. Als extra ondersteuning kan je een aantal richtvragen geven zoals :

- Waarom kom jij er naar toe?
- Wanneer heb je het gevoel iets geleerd te hebben?
- Wat heb je hiervoor nodig?
- Waar heb je schrik van en/of wat je niet wil dat het is?

Elke deelnemer geeft toelichting bij de gekozen foto. De antwoorden noteer je op een flap en nadien wordt gezamenlijk bekeken welke groepsregels hieruit afgeleid kunnen worden en of er nog regels toegevoegd moeten worden.

Door de openheid van de opdracht vindt elke deelnemer wel iets naar z'n gading. Bovendien krijg je op die manier veel meer info en uitwisseling dan via een klassiek kennismakingsrondje over de verwachtingen. Het praat gemakkelijker doordat je iets in je handen hebt om over te vertellen en dat je kan laten zien.

Fiche 6: Uitwisselingsmethodieken

Speed-date

Materiaal: geen, ev. een dobbelsteen

Zet de deelnemers in duo bij elkaar, recht tegenover elkaar in twee concentrische kringen. Deze duo's krijgen enige tijd (bijv. twee min./persoon) om met elkaar kennis te maken of van gedachten te wisselen rond een bepaalde vraag. Daarna wordt met een dobbelsteen gegooid. De binnenste kring schuift in wijzerzin het aantal plaatsen op dat de ogen van de dobbelsteen aangeeft. Dit kan je een aantal keer herhalen. Op die manier hebben de deelnemers op korte tijd individuele gesprekken met verschillende andere deelnemers over een bepaalde vraag of thema.

Tip: Deze methodiek kan ook als kennismaking gebruikt worden (zie fiche 2).

Discussie via een banaan

Materiaal: een banaan per deelnemer, schijfgerief (stiften)

Iedereen krijgt een banaan, schrijft zijn naam erop en gaat volgens het principe van speeddating per twee een kort kennismakingsgesprek aan. Na het gesprek wissel je van banaan en laat je je gesprekspartner iets op je banaan schrijven over jezelf. Na het spel zal iedereen op zijn banaan een aantal kenmerken van zichzelf terugvinden. In groep wordt dan elke banaan van elke deelnemers apart afgegaan en door de deelnemer opgegeten.

Tip: Deze methodiek kan ook als kennismaking gebruikt worden (zie fiche 2).

Stellingen op de grond

Materiaal: papier, schrijfgerief, groene en rode post-its

STAP 1: Leg een aantal stellingen kris kras op de grond en laat de deelnemers die lezen.

STAP 2: Deel de ruimte op in twee, bijv. linkse muur= akkoord, rechtse muur = niet akkoord. Vraag de deelnemers te gaan staan bij de linkse resp. rechtse muur als ze akkoord/niet akkoord zijn met de stelling.

STAP 3: Licht de stellingen verder toe en bediscussieer. Voorzie stoelen zodat men niet de hele tijd hoeft recht te staan.

Variant: Geef de deelnemers rode en groene stickers of post-its die ze op de stellingen kunnen kleven die her en der in de ruimte hangen. Zo zie je meteen wie wel/niet akkoord is.

Bespreken van dilemma's

Materiaal: flap-over, schrijfgerief

STAP 1: Elke deelnemer bedenkt een dilemma. Dit dilemma wordt kort gepresenteerd en eventueel op een flap-over geschreven. Het werkt nog beter als deelnemers vooraf een dilemma hebben meegebracht. Een voorbeelddilemma is bijv.

> *"Een gezamenlijk gezond ontbijt is een van de pijlers onze visie. Ouders weten dit en bij inschrijving wordt de meerwaarde in de verf gezet (rustig ontbijten, gezond, enz.) en door ouders onderschreven. De laatste tijd brengt een bepaalde ouder haar kind 's morgens zeer vaak binnen, terwijl het kind een koffiekoek aan het eten is. Da's ongezond en bovendien maakt het andere kinderen jaloers."*

STAP 2: De groepsleden kiezen een aantal dilemma's uit en geven een volgorde aan om ze te bespreken. Het aantal hangt af van de beschikbare tijd.

STAP 3: De inbrenger geeft een korte toelichting over het dilemma.

STAP 4: Discussie in de groep. Deze wordt afgesloten met een rondje wat ieder zou doen. Dit kan schriftelijk. Als laatste zegt de inbrenger van het dilemma wat hij gaat doen.

STAP 5: Afronding: Wat leren we hiervan? Wat leveren het dilemma en de gevoerde discussie op?

Domino

Materiaal: kaartjes in de vorm van een dominospel

Maak een woordenslang.
Op tafel ligt een zelfgemaakt dominospel waarbij de ogen vervangen zijn door woorden. Elk woord heeft een aansluitend woord op een ander blokje. De persoon met het blokje 'start' begint. Op het andere woord sluit iemand aan. De personen die de aansluitende woorden hebben, stellen over die woorden een vraag aan elkaar.

Variant: Elke speler krijgt vijf dominokaartjes en schrijft er twee dingen over de opvang op. Eén speler begint met een dominosteen in het midden te leggen. De andere spelers proberen hun dominostenen aan te leggen. Ze zoeken naar linken tussen de zaken van de andere speler en datgene wat ze zelf op hun dominostenen schreven. Als ze de dominosteen aanleggen, moeten ze de groep vertellen welke link ze leggen. Die link mag zeer ruim geïnterpreteerd worden. Bijv. een dominosteen met erop "ik ga elke dag buiten met m'n baby's" mag je tegen de dominosteen leggen waar op staat "mijn laatste vorming ging over buitenspel". Wie het snelst al zijn dominostenen heeft aangelegd, is de winnaar.

Comfort-stretch-paniek

Materiaal: krijt

Teken drie cirkels op de grond.

- De buitenste cirkel is de paniek-zone
- de binnenste cirkel de comfort-zone
- de middelste cirkel de stretch-zone.

Je kunt de zones als volgt omschrijven:

- Wat je al kan, wat voor de hand liggend is, bevindt zich in de **comfort-zone**.
- Als je geprikkeld wordt, het als een haalbare uitdaging ziet, kom je in **de stretch-zone**. In deze zone leer je. Je probeert een stap verder te zetten.
- Als je daarin te ver gaat, kom je in **de paniek-zone**. Je voelt stress en wil terug naar de comfortzone. Je grenzen zijn overschreven, het was geen prettige ervaring en je zult het niet nog eens proberen.

Je stelt situaties voor aan de hele groep.
Enkele voorbeelden:

- Praten met ouders over een conflictsituatie.
- Tegen een stagiaire/collega zeggen dat je niet akkoord bent met de straf van een kind?
- ....

Deelnemers plaatsen zich telkens in één van de cirkels. Dit geeft al een indicatie van wie wat moeilijk vindt. Uitwisseling is vooral nodig over de stretchzone. Hier kan je vooruitgang boeken.

Een transparante terugblik

Materiaal: plastic insteekmapje of transparant, stiften

Zorg voor een plastic insteekmapje of transparant per deelnemer.
Teken hierop twee assen: een 'tijd-as' en een 'inspiratie-as'.
Vraag de deelnemers een curve te tekenen.
Wanneer was hun inspiratie het hoogst/meest gestimuleerd? Wanneer ging het onder nul?
Je kan dit ook gebruiken om een dag in de opvang te bespreken. Wat zijn de topmomenten? Wat zijn de mindere momenten?

Tip: Om een groepsbeeld te krijgen kan je achteraf de insteekmapjes of transparanten op elkaar leggen en projecteren.

Wat-houdt-ons-bezig-spel

Materiaal: papier of ganzenbordspel, kaartjes, schrijfgerief, dobbelsteen, zandloper

Op de tafel ligt een groot blad papier of een ganzenbord vol vierkante vakjes met kaartjes op. Op elk kaartje staat een woord (bijv. personeel, knutselen met baby's, buitenruimte, veiligheid, ...).

Elke deelnemer **gooit** beurtelings **met** de **dobbelsteen**.
Wie het hoogste aantal ogen gooit, mag starten.
Hij/zij zet de pion op een vakje aan de rand van het blad en **vertelt** wat hij/zij onprettig of juist boeiend vindt aan het woord dat op het kaartje in dit vakje staat.
De linkerbuur **schrijft op** de keerzijde van het kaartje beknopt op wat gezegd wordt.

De rechterbuur stelt **de zandloper** in.
Op de zandloper is met een streepje een minimumtijd (± één minuut) aangeduid. De persoon die aan het woord is, mag maximaal praten tot de zandloper leeggelopen is. Na enkele ronden wordt het spel gestopt.

Vervolgens **kiest** iedereen **twee kaartjes** waarover hij/zij verder wil praten.

Om het thema verder uit te diepen kan je **een schrijfronde** inlassen.
Dit gaat als volgt: De gespreksleid(st)er geeft het thema of de probleemstelling aan. Iedereen schrijft op een blad papier zijn mening, vragen en ervaringen rond het thema. Daarna geeft iedereen het blad aan zijn linkerbuur door. Deze leest het blad en schrijft er bedenkingen of vragen bij. Daarna wordt het blad opnieuw doorgegeven tot het terug op het beginpunt is. Na deze schrijfronde kan iedereen aan de anderen verduidelijking vragen of geven, waarna dieper op bepaalde punten ingegaan kan worden. Deze methodiek leidt dikwijls tot een zeer intens bezig-zijn van de groep. Men krijgt een uitgebreide inventaris rond het thema omdat iedereen vanuit zichzelf vertrekt. Men weet ook vrij vlug wat men aan elkaar heeft in verband met de aangebrachte thematiek.

Opmerking: Het is mogelijk dat deze schrijfronde eigenlijk een gesprek op zich wordt en dat er geen behoefte meer is om in een verder groepsgesprek op de thematiek in te gaan, of dat men liever in duo's verder praat.

Jigsaw

Materiaal: papier, schrijfgerief

Jigsaw is een effectieve methodiek om grote stukken 'inhoud' te behandelen en hier eigen input van de deelnemers aan toe te voegen. Er wordt in twee fases gewerkt, telkens in kleinere groepen.

In **de eerste ronde** wordt een onderwerp behandeld per groep.
In **de tweede ronde** worden deze groepen gemixt waardoor we nieuwe groepen bekomen met telkens één vertegenwoordiger uit elke eerste groep. Hierin vertelt iedereen wat er besproken is in de eerste groepen. Belangrijk is dat in de eerste groepen het onderwerp duidelijk afgebakend is. Na een eerste brainstorm kan je als begeleider **verdiepingsvragen** toevoegen.

Via' jigsaw' voelt iedereen zich verantwoordelijk en wordt er door iedereen actief nagedacht. Doordat deelnemers moeten rapporteren in een nieuwe groep, neemt iedereen ook best notities van wat in zijn eerste groep gezegd werd. Nadat iedereen de twee groepen doorlopen heeft, is overal ongeveer hetzelfde besproken. Het grote voordeel ten opzichte van rapporteren in de grote groep is dat er veel meer interactie is en kritisch gekeken wordt naar de voorgestelde punten. Doordat iedereen verantwoordelijk is, krijg je ook niet het gekende fenomeen dat alleen de luidste stemmen gehoord worden.

Een voorbeeld:
In het voorbeeld hieronder is de bedoeling om een checklist te bekomen met aandachtspunten en tips bij het organiseren van de vakantieopvang.

Fase 1: Per drie wordt nagedacht over een van de aandachtspunten (eerst vanuit zichzelf, daarna met extra vragen). De ploegverdeling (vijf groepen van drie personen) ziet er zo uit:

- groep 1: AAA
- groep 2: BBB
- groep 3: CCC
- groep 4: DDD
- groep 5: EEE

Na deze fase geeft de begeleider iedereen uit elke groep een nummertje (1,2,3) . In fase twee gaan alle nummers 1, alle nummers 2… samen zitten en vormen op die manier een nieuwe groep.

Fase 2: We vormen drie nieuwe groepen van vijf personen. Iedereen legt in zijn nieuwe groep uit wat er in zijn eerste groepje besproken is. Samen komen ze tot een volledig "draaiboek." Het is de bedoeling dat de nieuwe groepsleden de aangehaalde punten uit de eerste groepjes opnieuw kritisch bekijken en aanvullen. De groepen zien er als volgt uit:

- groep 1: ABCDE
- groep 2: ABCDE
- groep 3: ABCDE

Cadavre exquis

Materiaal: papier en schrijfgerief

Een cadavre exquis is oorspronkelijk een gedicht of tekening dat door meerdere personen is geschreven en waarbij men als volgt tewerk gaat:
De **eerste** schrijver schrijft een versregel op een stuk papier, plooit het papier zodat de eerste versregel niet zichtbaar is en noteert ook het eerste woord van de tweede regel.
De **tweede** schrijver gaat vervolgens verder met dat woord. Ook hij schrijft een woord voor de **derde** schrijver en zovoort.

Die techniek gebruiken we ook om tot uitwisseling te komen rond bijv. een moeilijke situatie in de opvang. Vraag de deelnemers om een situatie te noteren en vervolgens hun eigen reactie te noteren. Die reactie wordt geplooid.
Een tweede deelnemer noteert zijn reactie op de situatie (en kan pas daarna de reactie van de eerste persoon lezen). Dit wordt weer doorgegeven....
Op die manier heeft de eerste persoon (die de moeilijke situatie beschreven heeft) op korte tijd heel wat diverse reacties. Wat is de beste reactie? Waarom?

Brainwriting

Materiaal: papier

Brainwriting is een snelle manier om de kennis van de verschillende deelnemers te benutten.
Zorg voor een blad met drie of vier kolommen per persoon/groep.
Noteer per kolom de probleemstelling bovenaan (bijv. "Hoe kan je moeilijke slapers rustig krijgen?"). De probleemstellingen worden in groep bepaald.
De eerste persoon of groep noteert in elk van de bovenste vakken een idee.
Dit blad wordt doorgegeven naar de volgende persoon of groep.
Die noteren hun idee in het vak eronder.
Dit herhalen we tot het formulier helemaal ingevuld is.
Men bekijkt het eigen oorspronkelijke formulier en haalt daaruit het meest inspirerende idee.

Een voorbeeld van een formulier:

Probleemstelling 1	**Probleemstelling 2**	**Probleemstelling 3**
Idee 1	Idee 1	Idee 1
Idee 2	Idee 2	Idee 2
Idee 3	Idee 3	Idee 3
Idee 4	Idee 4	Idee 4
Idee 5	Idee 5	Idee 5

Memory

Materiaal: kaartduo's

Maak een memory met een aantal vragen op (bijv. Wat is een topactiviteit bij baby's?, Wat doe je bij bijtgedrag?, Wat is het leukste moment van de dag in de opvang? Waar heb je een hekel aan?...). Afhankelijk van het soort uitwisseling zal je andere vragen moeten verzinnen. Speel memory. Draait men de identieke kaarten om, geeft men zijn mening over die vraag of stelling. De andere deelnemers mogen pas daarna reageren.
Ter afwisseling kan je er ook gewone memory-afbeeldingen bij steken (bijv. een afbeelding van een goede verzorgingstafel, een leuke boekenhoek, een veilige grootmotorische ruimte,...). Ook de aanvulzinnen van de methodiek hieronder ('Vul aan met...') kunnen erbij gevoegd worden om de memory meer afwisselend te maken.

Tip: Nog interessanter wordt het als je blanco kaartjes voorziet en de deelnemers eerst vraagt een aantal stellingen of vragen te noteren die ze graag aan de anderen in de groep willen stellen.

Vul aan met....

Materiaal: aanvulzinnen op A4

Zorg voor aanvulzinnen op A4 en leg deze verspreid op de grond.
Laat iedereen rondstappen en twee à drie aanvulzinnen naar keuze nemen en vervolledigen. Achteraf worden deze zinnen verder besproken. De aanvulzinnen kaderen in het thema van de bijeenkomst. Mogelijke aanvulzinnen zijn....

- Het moeilijkste vind ik....
- Het moment dat me het meest bijgebleven is, is...
- Ik waardeerde echt dat....
- Ik wenste dat...
- Wat me heeft verrast is...
- ...

Zakdoeken lezen

Materiaal: papieren zakdoeken

Elke kinderbegeleider krijgt **voor elk opvangkind** een papieren zakdoekje. Op die zakdoek schrijft men de eerste letter van de voornaam van het kind.
Vervolgens legt men de zakdoek zodanig dat je aan de vorm kan zien hoe de kinderbegeleider de kwaliteit van de relatie met de ouder (of kind) aanvoelt.

- Bij een goede relatie ligt de zakdoek open.
- De zakdoek kan half open liggen als ze de ouder nog niet zo goed kennen
- Er kan een knoop in de zakdoek liggen als de relatie echt moeilijk loopt
- De zakdoek kan dicht liggen als je de ouder helemaal niet goed kent.
- ....

Hierdoor wordt visueel duidelijk dat iedereen een aantal zakdoeken heeft die open liggen, maar ook dat er knopen zijn en halfopen zakdoeken. Dit kan vervolgens **in kleine groep** besproken worden. Mogelijke richtvragen:

- Wat maakt dat de zakdoek open ligt?
- Wanneer is voor jouw een relatie goed?
- Wat kan je zelf doen om te zorgen dat de zakdoek open komt te liggen?
- Wat helpt om een goed contact te hebben met ouders/kind?
- ...

Dit wordt **verzameld** op een flap en de tips worden besproken (als antwoord op de vraag "wat kan je zelf doen om een goed contact te hebben met ouders/kind").

Gezinnen in beeld

Materiaal: foto's van diverse gezinssituaties

Verzamel foto's van diverse gezinssituaties (een alleenstaande ouder, een lesbisch koppel, een gezin met adoptiekinderen, een groot gezin, een gezin met twee kinderen,...). Leg de foto's op tafel. Vraag de deelnemers er twee foto's uit de namen via de volgende vragen:

- Welke foto benadert het best jouw ideaalbeeld van een gezin?
- Bij welke foto heb je vragen?

Een antwoord op deze vragen geeft discussiestof om dieper in te gaan op onderliggende waarden en beeldvorming.

Tip: Interessante foto's vind je bij

- Adriaenssens, P. & Rawoens, W. (2012). *Nesten. Hoe gezinnen echt leven*. Tielt: Lannoo.
- Hillhorst, A. (2003). *Nesten. Het leven van jonge gezinnen in beeld*. Amsterdam: Kosmos-Z&K Uitgevers Lifetime. (zie ook www.nesten.nl)
- Vandenbroeck, M. (2002). *Familie. Een vormingspakket om te praten over gezinnen*. Gent: VBJK-DECET.

Tip: Deze werkvorm kan ook gebruikt worden om rond andere thema's waarden en beeldvorming te bespreken. Het komt erop de juiste beelden te vinden.

Verdeeltechnieken

… Duo's vormen

Via een kaartspel: Laat iedereen een kaart trekken uit een kaartspel. De rode (harten en koeken) aas vormen een duo, …

Via stripfiguren: Geef ieder een kaartje met één deel van een duo op. Men moet nu z'n partner zoeken (bijv. Suske en Wiske, Asterix en Obelix, Jommeke en Filiberke, …). Enkele afbeeldingen van stripfiguren vind je in bijlage.

Je kan ook varianten bedenken. De deelnemers gaan op zoek gaan de partner met

- het kaartje waar het tegenovergestelde afgebeeld staat van het eigen kaartje (bijv. een vol glas en een leeg glas, dag en nacht, zon en regen,…)
- een puzzelstuk dat past
- een kaartje dat een geluid samenvoegt (ding en dong, bim en bam, woef en waf,..), een vergelijking aanvult (zo sluw… als een vos, zo fier… als een pauw,…), een attribuut en persoon samenbrengt (de wonderlamp van Alladin, de laarzen van klein Duimpje, de kruisboog van Robin Hood,…)

… Kwartet vormen

Via een kaartspel: Laat iedereen een kaart trekken uit een kaartspel. Alle azen vormen een kwartet, enz…

… In groepjes naar willekeur

Via het trekken van een bepaalde kleur kaart.

Via het kiezen tussen drie of vier kleuren snoepjes met een verschillende kleur van wikkel (bijv. paaseitjes,…).

Via het trekken van een willekeurige kleur van paperclip (dezelfde kleuren paperclips kan je in elkaar laten haken).

Via het gebruik van een puzzel die terug vervolledigd moet worden.

Via internet: Heb je internet ter beschikken kan je groepjes via de 'eenarmige bandiet' (of de fruitmachine) door het lot laten bepalen. Surf hiervoor naar
http://www.classtools.net/education-games-php/fruit_machine/
Voer alle namen van de deelnemers in.
De eenarmige bandiet pikt er nu bij toeval een naam uit.
Die behoort tot het eerste groepje. De volgende persoon behoort tot het tweede groepje, enz… Sfeer verzekerd.

Fiche 7: Slotmethodieken

Belang van 'agenda voor volgende bijeenkomst' duidelijk maken

Materiaal: stift, flap

Verdeel de deelnemers in groepjes van vier personen.
Geef iedereen een stift en vraag de eerste persoon een lijn te tekenen, zo hoog mogelijk op een flap die reeds uithangt. Vraag dat vervolgens aan een tweede persoon. Meestal zal diens lijn hoger zijn.
In de nabespreking kan je wijzen op het belang van duidelijke, specifieke agendapunten om de vergadering van de volgende keer zo efficiënt mogelijk te laten verlopen.

Welke acties nemen we mee naar volgende bijeenkomst?

Materiaal: twee voorgestructureerde kaarten per persoon, enveloppen

Geef iedereen 2 kaarten om doelen op te noteren.
Je kan de kaarten als volgt voor-structureren:

Feit	Vraag	Aha	Actie
In deze kolom schrijf je een feit dat je daarvoor niet wist	In deze kolom schrijf je een vraag die je nog steeds hebt, iets dat je volgende bijeenkomst wil behandeld zien	In deze kolom schrijf je je aha-moment, een inzicht, nieuw idee, ... dat je opgedaan hebt	In deze kolom schrijf je initiatieven die je in je eigen opvang wil uitproberen

Vraag de deelnemers om op één kaart drie doelen te **noteren** voor de volgende bijeenkomst en welke acties ze hiervoor zullen ondernemen.
Laat deelnemers **uitwisselen** met een partner omtrent hun doelen.
Vraag een **samenvatting** van doelen te noteren op kaart twee.
Deel enveloppen uit en vraag deelnemers hun naam op de **enveloppe** te schrijven en hun kaart 2 met doelen hierin te steken (de eerste kaart gebruik je zelf ter voorbereiding van de vergadering van de volgende keer). Verzamel de enveloppen en deel deze aan het begin van de volgende bijeenkomst terug uit: wat had men zich voorgenomen en wat is er gerealiseerd?

Met de wagen

Materiaal: blad met auto (zie bijlage), schrijfgerief

Geef iedereen een tekening van een auto. Die gaan we gebruiken als metafoor.
Vraag de deelnemers om als volgt aan te vullen:

- **Mensen** in de wagen: wie betrekken we bij de bijeenkomst? Waar zat je zelf vandaag?
- **Bagage**: wat nemen we met ons mee?
- **Motor**: wat is de motivatie?
- Uitlaat**gassen**: wat laten we achter?
- Kop**lampen**: waar willen we naartoe met het netwerk?
- ...

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om verwachtingen te peilen (zie fiche 5).

Rugzak, pluim, vuilnisbak en bril

Materiaal: papiertjes met afbeeldingen op van een rugzak, pluim, vuilnisbak en bril (zie bijlage)

Geef alle deelnemers een papiertje met een rugzak, een vuilnisbak, een bril en een pluim.

- Op de **rugzak** noteer je wat je meeneemt uit de bijeenkomst
- Op de **vuilnisbak** noteer je wat je storend vond en wil weggooien
- Op de **pluim** noteer je een compliment voor iets of iemand
- Op de **bril** noteer je wat je volgende keer behandeld wil zien

Variant: Geef alle deelnemers vier post-its en vraag het antwoord op bovenstaande vragen te kleven op affiches met de afbeeldingen (rugzak, bril, vuilnisbak en pluim). Je kan er ook voor kiezen de voorwerpen letterlijk aanwezig te stellen (een prullenbak of vuilzak, een rugzak, een brillendoos en een pluim) en via vier briefjes te vullen.

Fotoshoot

Materiaal: digitaal fototoestel per duo

Geef de deelnemers per twee een digitaal fototoestel.
Elk duo trekt eropuit en trekt één foto die weergeeft hoe ze de bijeenkomsten tot op heden beleefd hebben. Daarna worden de foto's in een powerpoint presentatie gestoken en geprojecteerd zodat ze verder toegelicht en besproken kunnen worden.
Kan er uit de groepsbeelden één beeld gedistilleerd worden?

Spreekwoorden en metaforen

Materiaal: foto's van lichaamsdelen en spreekwoorden die daarnaar verwijzen (zie bijlage)

Laat de deelnemers een lichaamsdeel kiezen uit een reeks prenten.
Aan de voorzijde staat een lichaamsdeel, aan de achterzijde uitdrukkingen die ermee verbonden zijn. Vraag de deelnemers hoe ze de bijeenkomst ervaren hebben en wat ze de volgende keer zeker verwachten.

Variant: Gebruik de dobbelsteen met afbeeldingen van een lichaamsdeel om te evalueren (zie bijlage).

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om verwachtingen te peilen (zie fiche 5).

Boomerangkaarten

Materiaal: boomerangkaarten

Gebruik boomerangkaarten (zie http://cards.boomerang.nl/. Deze postkaarten vind je gratis in heel wat horeca-zaken) om de doelen en verwachtingen naar de volgende keer te formuleren. Elke deelnemer kiest uit het geheel aan kaarten één postkaart uit om de vraag te beantwoorden

- hoe de bijeenkomst geweest is
- of welk doel men voor zichzelf formuleert
- of welke verwachting men volgende keer ingelost wil zien.

In plaats van boomerangkaarten kan je ook afbeeldingen uit tijdschriften gebruiken.

Tip: Deze methodiek kan ook gebruikt worden om verwachtingen te peilen (zie fiche 5).

Voorlezen uit een kinderboek

Materiaal: boek uit boekenlijst (zie bijlage)

Heel wat kinderboeken vertellen op een eenvoudige manier mooie verhalen, waarbij de talenten van mensen in de verf gezet worden. Samen zoeken en onderweg zijn, is een kernthema in heel wat bijeenkomsten met collega's. Ter afsluiting van een bijeenkomst kan je een (deel van een) verhaal voorlezen. In bijlage vind je een selectie van tien mooie kinder- en prentenboeken die je hiervoor kan gebruiken.

Gekiekt!

Materiaal: digitaal fototoestel, een ruimte met vier wanden

Maak twee denkbeeldige assen in de ruimte. Hierop ga je de bijeenkomsten evalueren (bijv. As één: initiatief van de volwassene en As twee: initiatief van kinderen in je werking):

- **As één** loopt van de voor- naar achterzijde van het lokaal (bijv. veel inspraak versus geen inspraak van kinderen in je werking)
- **As twee** loopt van links naar rechts in het lokaal (bijv. de as veel initiatief van de volwassene versus weinig initiatief van de volwassene).

Alle deelnemers nemen een positie in de ruimte in op de twee denkbeeldige assen. Men kiest de plek die best weergeeft waar men zich op dit moment bevindt. Er wordt toegelicht waarom men precies daar staat.

Tot slot wordt er een digitale foto gemaakt, zodat ieder zijn positie in de ruimte blijft herinneren. Dit beeld kan als vertrekpunt dienen bij de volgende bijeenkomst. Zou men zichzelf nog steeds daar situeren of is men op een of beide assen opgeschoven? Een ludieke manier om evolutie in beeld te brengen.

Chinese gelukskoekjes

Materiaal: recept en ingrediënten om Chinese gelukskoekjes te maken (zie bijlage)

Deze evaluatietechniek vraagt wel wat voorbereiding, maar als ze lukt, zullen de deelnemers het zich nog lang herinneren. Tegelijk is het iets dat men in z'n eigen opvang kan gebruiken (bijv. naar ouders toe).

Vraag de deelnemers om een wens of positieve boodschap op een strookje papier te schrijven. Maak Chinese gelukskoekjes volgens het recept in bijlage.
Biedt iedere deelnemer (ev. de volgende bijeenkomst bij de start) een gelukskoekje aan.

Variant: Vind je het te omslachtig om koekjes te bakken, is dit een leuk alternatief:
Ga bij je apotheek lege gelatinecapsules halen. Die kan je ook vullen met een wens op een strookje papier. Doe de pillen in een potje met een leuk ontwerp (bijv. een potje vol inspiratiepillen).

Inspiratiedoos

Materiaal: een kartonnen doos met vele kleine doosjes of lades

Als je een resultaatsgerichte groep hebt, zou je het resultaat kunnen verankeren in een doorgeef-inspiratiedoos (of… waarom niet… een doorgeef-inspiratiejas met heel wat verschillende zakken).

De bedoeling is dat iedere deelnemer in de doos iets steekt als resultaat van de bijeenkomst: een nieuw gerecht, een nieuwe spelactiviteit met baby's, incl. het nodige materiaal, een muziekfragment dat aanslaat bij je baby's en peuters, een spelidee, een leuke cd-rom,…. De bedoeling is op die manier de ervaringen van de bijeenkomsten te verankeren. Je kan ook thematisch dozen uitwerken (bijv. eentje rond activiteiten met baby's, eentje rond communicatie met ouders, eentje rond kosteloos speelgoed, eentje rond lekkere en gezonde vieruurtjes,…).

Pimpampet

Materiaal: het gezelschapspel Pimpampet

Via het spel 'pimpampet' evalueren we de bijeenkomsten.
We draaien een letter. Dit is de beginletter waarmee de deelnemers iets positiefs, negatiefs en iets creatiefs over de bijeenkomsten aangeven. Laat de deelnemers dit opschrijven. Die worden vormen de start om door te vragen en grondiger te evalueren.

Variant: In plaats van het letterspel kan je ook de letters van scrabble gebruiken.
Of waarom niet tegelijk zorgen voor iets om op te knabbelen? Doe dan in een ondoorzichtige zak een aantal letterkoekjes. Die beginletter mag opgegeten worden en daarna zegt men met die letter iets positiefs, negatiefs en creatiefs.

Moodboard

Materiaal: tijdschriften

Een moodboard wordt vaak gebruikt door ontwerpers om weer te geven welke uitstraling ze hun ontwerpen willen geven. Hier gebruiken we het echter om uit te drukken hoe men de bijeenkomsten tot nu toe ervaren heeft.
Ga als volgt te werk:

- Verzamel beelden die je aanspreken. Hierbij moet je nog niet kieskeurig zijn
- Orden je beelden per stijl
- Kies uit je beelden een selectie en kleef die op een vel papier

Tip: Voor meer informatie

- Surf naar http://www.mostinspired.com
- google 'moodboard'

Van de eekhoorn en de mier

Materiaal: briefpapier en schrijfgerief

De schrijver Toon Tellegen heeft heel wat verhalen waar de eekhoorn en de mier brieven naar elkaar schrijven. Zo kan je onderstaande tekst gebruiken als intro bij de opdracht:

> *" Op een ochtend zat eekhoorn op de tak voor zijn deur en schreef een brief aan mier.*
>
> *Beste mier,*
> *Het stuk schors waarop ik*
> *schrijf is maar klein, maar*
> *toch wil ik je graag een br*
>
> *Na het woord 'br' was het stuk berkenschors vol. De eekhoorn kon zijn naam er ook niet onder zetten. Hij las de brief een paar keer over en vroeg zich af wat de mier van de brief zou vinden. Zou hij wel begrijpen dat een br geen br is, maar een brief? dacht hij. Hij aarzelde. Maar hij vond het zonde om de brief niet te versturen en gooide hem in de lucht. En de wind voer hem mee. "*
>
> *[Bron: Tellegen, T. (1995). Misschien wisten zij alles. Amsterdam: Querido.]*

We doen net hetzelfde als in het verhaal, namelijk een brief schrijven naar iemand anders. Als de brief geschreven is, gooien we hem in de lucht en de wind zal hem meevoeren naar de juiste persoon. Als er op die manier een brief op jouw schoot belandt, mag je die lezen. Dit wordt de start van een uitgebreider gesprek.

Talenten opgekleefd

Materiaal: post-its in verschillende kleuren

Zorg voor groene en gele post-its.

- Groen staat voor competenties
- Geel staat voor talenten.

Alle deelnemers krijgen drie groene en drie gele post-its.
Iedereen zit in een cirkel en noteert voor de drie personen rechts van hem een competentie en een talent. Daarna bekijken de deelnemers hun eigen 'opgekleefde' talenten en competenties. Kloppen de etiketten? Waarom wel of niet?
Om het wat eenvoudiger te maken kan je ook werken met aanvulzinnen (bijv. Ik ben..., Ik kan...., Ik heb....) en de deelnemers vragen daar positieve eigenschappen bij aan te vullen.

Variant: Je kan ook foto's of echte voorwerpen voorzien die de deelnemers symbolisch aan elkaar geven. "Bijv. ik geef je een steen omwille van je onverzettelijk doorzettingsvermogen, ik geef je het riet omwille van je flexibiliteit, ik geef je een boom omwille van je stevige verankering en het feit dat je steeds de voeten op de grond houdt, ik geef je een wolk omdat je me altijd terug kan doen dromen en inspireren,...

Tip: Zie ook fiche 2: methodiek: 'een warm welkom met een schatkist aan voorwerpen'.

Mannetjesboom

Materiaal: papier en schrijfgerief, kopies van de mannetjesboom (zie bijlage)

Met de mannetjesboom kan je heel wat kanten uit om tussentijds het groepsproces te bespreken. Zowel de mimiek van de mannetjes als de plaats in de boom kan je betekenis geven:

- Waarom sta je naast de boom?
- Wat betekent het om in de top van de boom te zitten ?
- ...

Je kan alle deelnemers zich laten situeren in de boom en dit groepsbeeld bespreken: Wie zit er naast mekaar op de tak ? Wie verschuilt zich achter de boom? Wie helpt je de boom opklimmen,...

Tip: Je kan ook zelf je mannetjesboom ontwerpen op een grote flap of alleen een boom tekenen en de deelnemers vragen zich ergens een plaats in de boom te geven.

Open kaart met gevoelens

Materiaal: papier en schrijfgerief

Na een activiteit of bijeenkomst noteren deelnemers twee of drie gevoelens (op afzonderlijke papiertjes) die ze ervaren hebben.
Alle 'emoties' worden verzameld. Deelnemers hebben elkaars keuzes niet gezien. Er wordt telkens één kaartje getrokken en deelnemers raden van wie het kaartje komt. Op die manier geven deelnemers elkaar feedback.
Tot slot geeft diegene die het gevoel opgeschreven heeft toelichting bij z'n gevoel.

Tip: Deze Ook de lijst met gevoelens in bijlage, emo-icons of afbeeldingen met emoties op kunnen gebruikt worden.

Tip: De mimürfel is een dobbelsteen met gevoelens op. Ook die kan je gebruiken om te polsen naar de beleving. Je kan hem bestellen bij Centrum informatieve spelen (www.spelinfo.be) of de banier (www.debanier.be)

Belevingslijn

Materiaal: papier en schrijfgerief

Elke persoon tekent een belevingslijn.
Op de horizontale as wordt de tijd aangegeven, op de verticale as komt een "score"(bijv. van min tien tot plus tien). Deelnemers geven hierop de hoogtepunten en dieptepunten aan van de voorbije bijeenkomsten. Mogelijke richtvragen bij de bespreking zijn:

- Wat maakt iets tot een hoogtepunt of dieptepunt ?
- Hoe heeft men dit ervaren?
- Wat heeft men eruit geleerd ?
- Hoe kan men bij een volgende keer met de situatie omgaan?
- Wat is het eigen aandeel dat maakt dat een situatie als een hoogtepunt of dieptepunt ervaren wordt?
- ...

Fiche 8: Aandachtspunten, vragen en valkuilen

Aandachtspunten

De volgende indicatoren om tot collectief leren te komen, verdienen extra aandacht:

- Ontwikkelen van een sfeer van vertrouwen
- Ontwikkelen van gemeenschappelijk begrip
- Ontwikkelen van een gedeelde visie
- Open en eerlijk delen van informatie
- Meedoen aan gemeenschappelijke praktijken
- Meedoen aan professionele ontwikkeling
- Gebruik maken van reflectieve zelfanalyse om het bewustzijn van veronderstellingen en opvattingen te verhogen
- Dagelijkse praktijken kritisch onderzoeken
- Conflicten als onvermijdelijk beschouwen
- Meedoen aan een dialoog om het denkkader van anderen te begrijpen
- Relevante onderwerpen voor discussie inbrengen
- Experimenteren met nieuwe praktijken
- Veranderen van persoonlijke referentiekaders, indien gegrond
- Verschillen in opvatting benaderen via onderzoek en probleemoplossing.
- Begrijpen van systeeminvloeden en –relaties
- Corrigeren van machtsonevenwicht

Bron: Mulford in Verbiest, E. (2002). Netwerken en collectief leren: reflecties over leren in netwerken. In *School & samenleving, afl. 1, 99-105.*

Vragen

Stel ik de groep elke keer open voor nieuwe deelnemers of niet?

In de bijeenkomsten met collega's ligt het proces in handen van de deelnemers zelf. Dit zorgt voor dynamiek en een gevoel van uitwisseling onder gelijken. Om dit te realiseren is een gevoel van 'veiligheid' nodig. Dat krijgen deelnemers maar gaandeweg. Het is daarom belangrijk dat 'bijeenkomsten' zoveel mogelijk met dezelfde mensen doorgaan. Inschrijven is een engagement: je komt en je werkt tussendoor.
Een variant zijn thema-avonden met een open of steeds wisselende groep. Wees je bewust dat dit ten koste gaat van de diepgang en dat zulke bijeenkomsten meer focussen op uitwisseling van tips en goede ideeën dan op reflectie.
Veel wordt bepaald door de doelstelling van de bijeenkomst. Ga je voor een "reflectieplaats", dan houd je de groep best gesloten, ga je voor "uitwisseling", dan kan je de groep open stellen voor anderen.

Welke eisen moet ik aan deelnemers stellen?

Deelnemers `moeten' niets, maar kiezen zelf om deel te nemen. Da's alvast een goeie start! Plezier in uitwisseling, motivatie en verantwoordelijkheidsgevoel voor de groep en het proces zijn wezenlijk. Toch is het aangewezen bij aanvang een afsprakenlijstje te bespreken rond aanwezigheidsverplichting, op tijd komen, gespreksleiding, voorbereiding, werkvorm, eventuele schriftelijke neerslag van vervolgafspraken e.d., … Immers, deelnemen aan de bijeenkomst veronderstelt ook een zeker engagement.

Hoe voorkom ik dat de bijeenkomst een koffieklets of klaagzang wordt?

Het gevaar is dat een bijeenkomst ontaardt in een rondje stoom afblazen. 'Wat ik nu toch heb meegemaakt!' Aan het eind voelt iedereen zich wel opgelucht, maar is er geen oplossing voor problemen gevonden.
Een duidelijke agenda, goede afspraken (gespreksleider, voorbereiding,…) en structuur kunnen je behoeden voor deze valkuil.
Ook kan je deelnemers vragen hun werkvraag goed voor te bereiden (bijv. schriftelijk of via een tussentijdse opdracht) en tot slot… verdeel zoveel mogelijk de verantwoordelijkheden, zodat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt om tot een kwaliteitsvolle bijeenkomst te komen.

Wanneer stopt een reeks bijeenkomsten?

Sommige groepen hebben een evenwichtig verloop: in de loop der maanden of jaren komen er deelnemers bij en gaan er deelnemers weg. Andere heffen zichzelf op een zeker moment op. Voor het zover is, is het wenselijk om een tussentijdse evaluatie in te plannen (na een vooraf vastgesteld aantal bijeenkomsten). De groep kan dan inventariseren of iedereen nog tevreden is. Is er een sleur ontstaan, dan kan het geen kwaad om eens een andere werkvorm te

kiezen. Tussentijds een evaluatie inplannen, brengt zulke zaken aan de oppervlakte.

Hoe ga je om met weerstand of ongemotiveerdheid in een groep?

Deelname aan de bijeenkomst is een eigen keuze, dus in principe moet een groep dit zelf oplossen. Het helpt echter wel om de weerstanden of andere ongenoegens als begeleider direct te benoemen en tot onderwerp van gesprek te maken. Uiteindelijk draagt iedere deelnemer aan de groep verantwoording voor een goede voortgang. Een mogelijkheid is ook er een keer een externe begeleider bij te halen. Mensen dwingen lid van een groep te blijven werkt niet.

Wat doe je als niemand iets inbrengt heeft?

Dit komt bij beginnende groepen nog wel eens voor. Het heeft dan vaak te maken met een onwennigheid t.a.v. het reflecteren en het zich durven uitspreken in groep. Ook kan het te maken hebben met relatieve onveiligheid en gebrek aan vertrouwen in een groep. Een start in kleinere groepjes kan helpen. Een grotere sturing van de begeleider is verreist, door bijv. zelf een onderwerp naar voor te schuiven. Ook de keuze van de juiste uitwisselmethodieken kan helpen.

Valkuilen

Een onevenwichtige groep

Sommige deelnemers geven veel meer dan ze ontvangen. Een nieuwe deelnemer verstoort de balans. De kunst (en de moeilijkheid) is om deze kwesties aan de orde te stellen binnen de groep. Het is nuttig hierover afspraken te maken (instappen veronderstelt actieve deelname, het give and take principe). Bij het begin kan worden vastgesteld dat impasses aan de kaak gesteld moeten worden. Persoonlijke inbreng van een deelnemer kan zo'n impasse doorbreken: "Ik merk dat ik niet meer genoeg leer tijdens bijeenkomsten." Hij stelt de kwestie daarmee aan de orde, zonder iemand te beschuldigen.

Psychologiseren

Deelnemers luisteren vaak slecht naar verhalen van anderen. In plaats daarvan, zeker bij inbreng van een casus, gaan ze diepe psychologische oorzaken zoeken: "Het lijkt erop dat je een minderwaardigheidscomplex hebt. Wat laat je over je heen lopen." Het is echter niet aan de deelnemers om dit soort conclusies te trekken. Als het al zo is, moet de inbrenger zelf die ontdekking doen. Als je dit merkt, kan een heropfrissing en inoefening van gespreksvaardigheden aangewezen zijn.

Over zichzelf beginnen

Diegene die een verhaal inbrengt staat centraal. Het is niet wenselijk om dingen te zeggen als: "Oh, dat herken ik, ik had laatst ook zo'n situatie. Het geval was dat ..." Anderzijds kan de inbrenger ook te veel aan het woord zijn. Het is de taak van de gespreksleider en de groep om dit te corrigeren. Hij moet de overige deelnemers stimuleren om door te vragen als de inbrenger niet voldoende duidelijk is. Hij moedigt de inbrenger aan om meer van zichzelf te laten zien – zonder in ellenlange monologen te verzanden.

Veel nemen maar zelf weinig aanbieden

Het gebeurt wel eens dat mensen zelf weinig inbrengen maar eerder afwachtend in de groep zitten. Je kunt hieraan tegemoet komen via actieve werkvormen waar men bijna niet anders kan dan uit z'n pijp komen. Je kunt bijv. een stappenplan laten opmaken; tussentijdse opdrachten meegeven; in de bijeenkomst zelf aanspreken: 'ik heb jou nog niet gehoord'; ... In de fiches met methodieken vind je diverse concrete werkvormen.

Referentielijst

Heel wat materiaal in deze fiches is in de loop van jaren verzameld via gesprekken, vormingen, surfen op internet,....
Ook hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen van VoorZet in het begeleiden van contactgroepen (zie www.voorzet.be).
Hierdoor zijn de bronnen van bepaalde materialen soms moeilijk te achterhalen.

We nemen graag ontbrekende bronvermeldingen op.
Dit kan door ontbrekende referenties te signaleren bij cego@ppw.kuleuven.be.

Voor deze bundel methodieken zijn we schatplichtig aan de onderstaande referenties..

Apacki, C. (1999). *Energize. Groepsactiviteiten voor groot en klein*. Amstelveen: Stichting Lions Quest Nederland.

Bijkerk, L. & van der Heide, W. (2006). *Het gaat steeds beter! Activerende werkvormen voor de opleidingspraktijk.* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Brown, D. Gray, D., & Macanufo, S. (2012). *Gamestorming. Spellen voor vernieuwers en veranderaars.* Deventer: Kluwer.

Chirojeugd Vlaanderen (2005). *Reflectieactiviteiten.* Antwerpen: De Wrikker.

CIS, NICW, J&P Partners & JINT (1999). *Intercultureel spelenboek*. Leuven: CIS.

Dols, R. & Gouwens, J. (2011). *60 werkvormen voor creatieve sessies*. Culemborg: Van Duuren management.

Drijkoningen, C. (2012). *Lerende netwerken in perspectief*. Leuven: Acco.

Eureka! *Tips for trainers*. Volume I to V [pdf-bestanden].

Leefsleutels (2003). *Hé, doe je mee? Interactieve werkvormen voor het basisonderwijs en het jeugdwerk. Deel 1: even kennismaken?* Mechleen: Bakermat.

Leefsleutels (2003). *Hé, doe je mee? Interactieve werkvormen voor het basisonderwijs en het jeugdwerk. Deel 2: Groepjes maken.* Mechleen: Bakermat.

Leefsleutels (2003). *Hé, doe je mee? Interactieve werkvormen voor het basisonderwijs en het jeugdwerk. Deel 3: Voel je goed in de groep!* Mechleen: Bakermat.

Mulford in Verbiest, E. (2002). Netwerken en collectief leren: reflecties over leren in netwerken. In *School & samenleving, afl. 1, 99-105.*

Sibbet, D. (2010). *Visual Meetings: How Graphics, Sticky Notes and Idea Mapping Can Transform Group Productivity*. Hoboken: Wiley.

Tielemans, E. (2004). *Energize 2. Energizers voor volwassenen, jongeren, iedereen.* Meppel: Uitgeverij Edu'Actief.

Van de Beek, B. & Schaub, M. (2009). *Intervisie leren. Een methode voor professionele ontwikkeling.* Boom: Lemma.
[zie ook http://www.intervisieleren.boom.nl]

Van Swaaij, L. & Klare, J. (1999). *Atlas van de belevingswereld.* Alphen aan den Rijn: ICOB Atrium Dijkgraaf & van der Veere.

Gesprek met Dirk Brants [VCOK] op 30/06/2011

www.ervaringsleren.be

www.jeroenhendriksen.nl

www.kwaliteitenspel.nl

www.leroweb.nl

www.sigma-management.nl/home/artikelen/a-ijsbrekers.html

www.spelinfo.be

www.steunpuntjeugd.be

www.talententoolbox.nl

Bijlagen

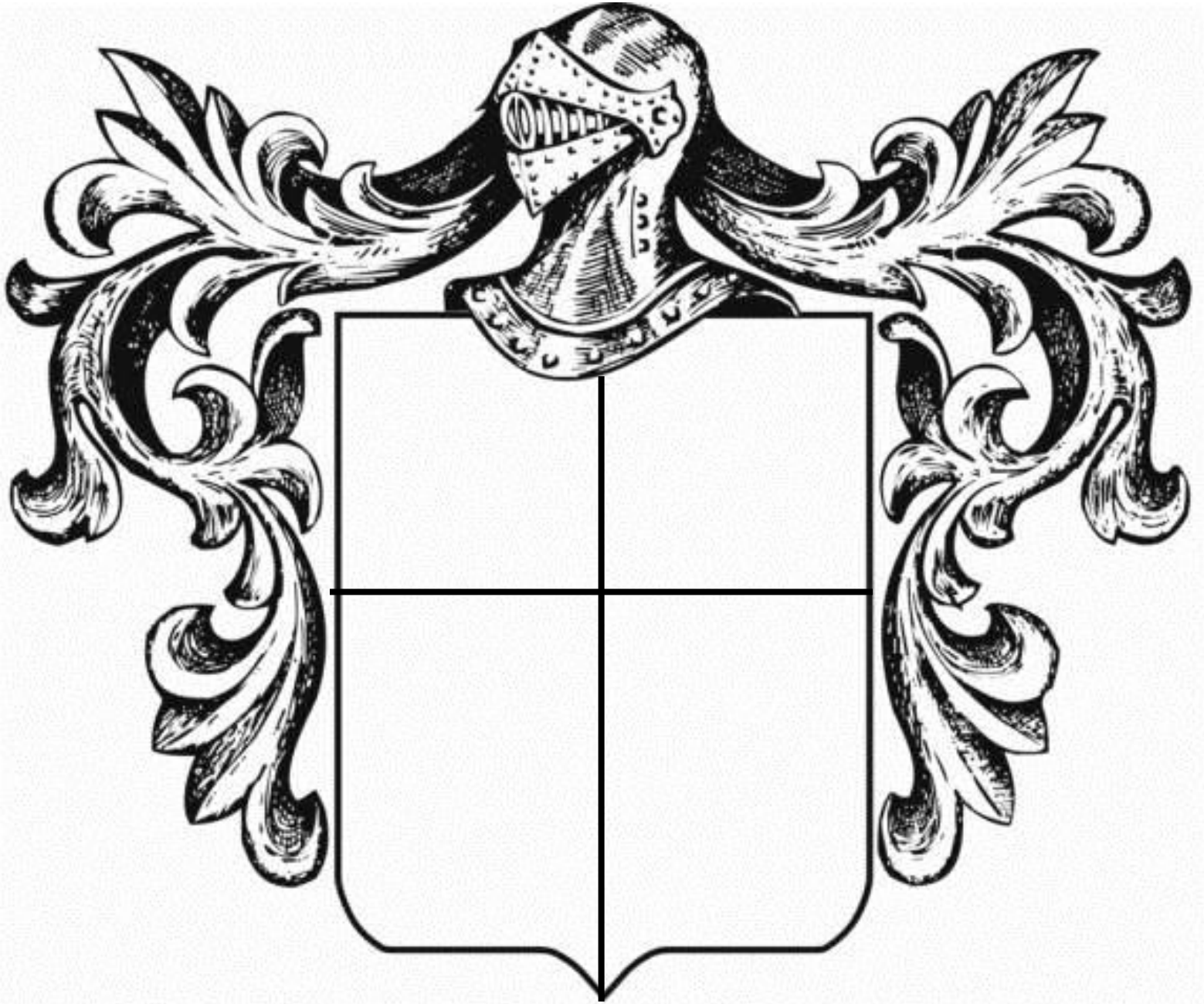




http://www.schoolplaten.com



http://www.schoolplaten.com



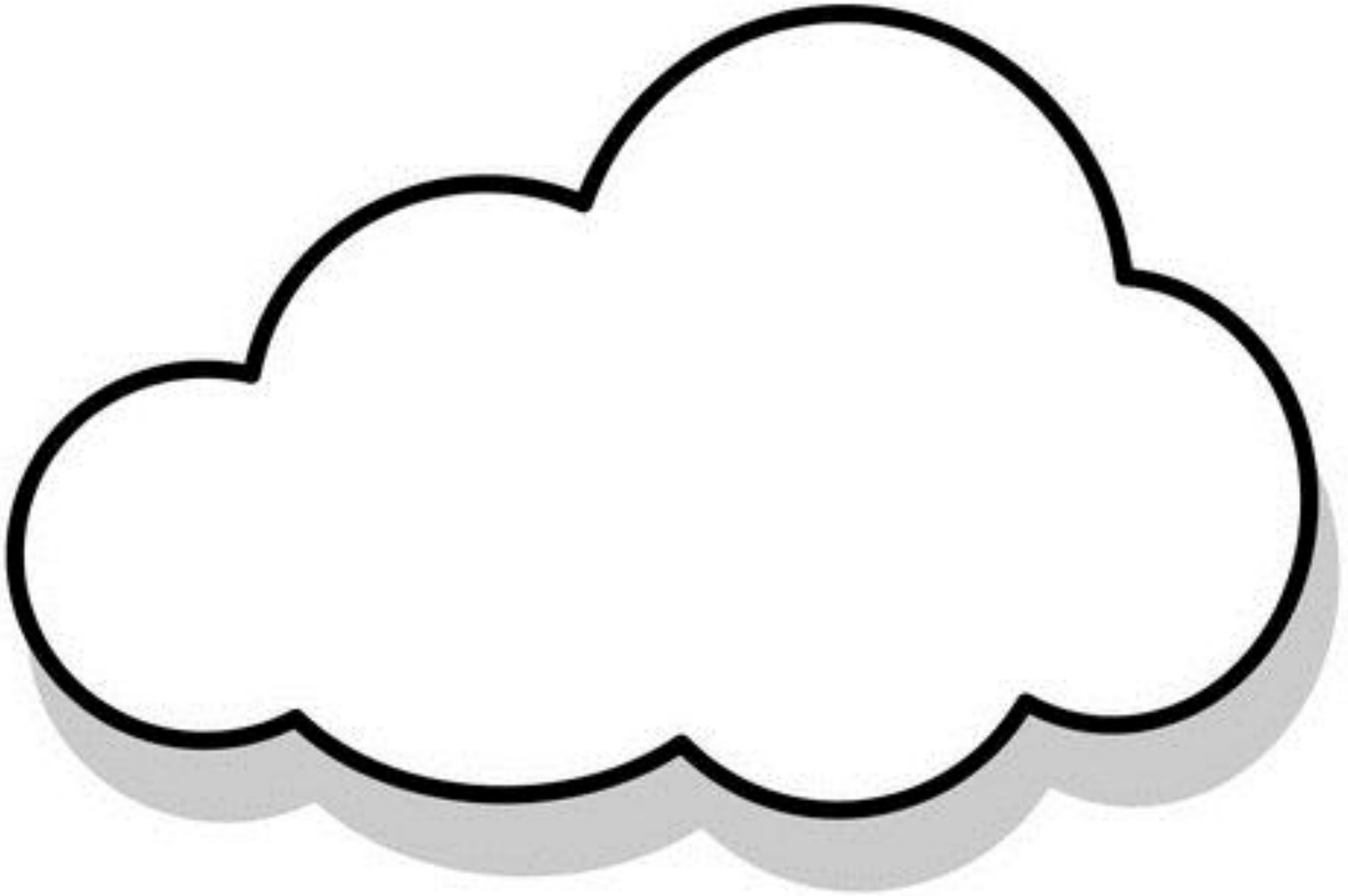
Bron: onbekend

Bingokaart

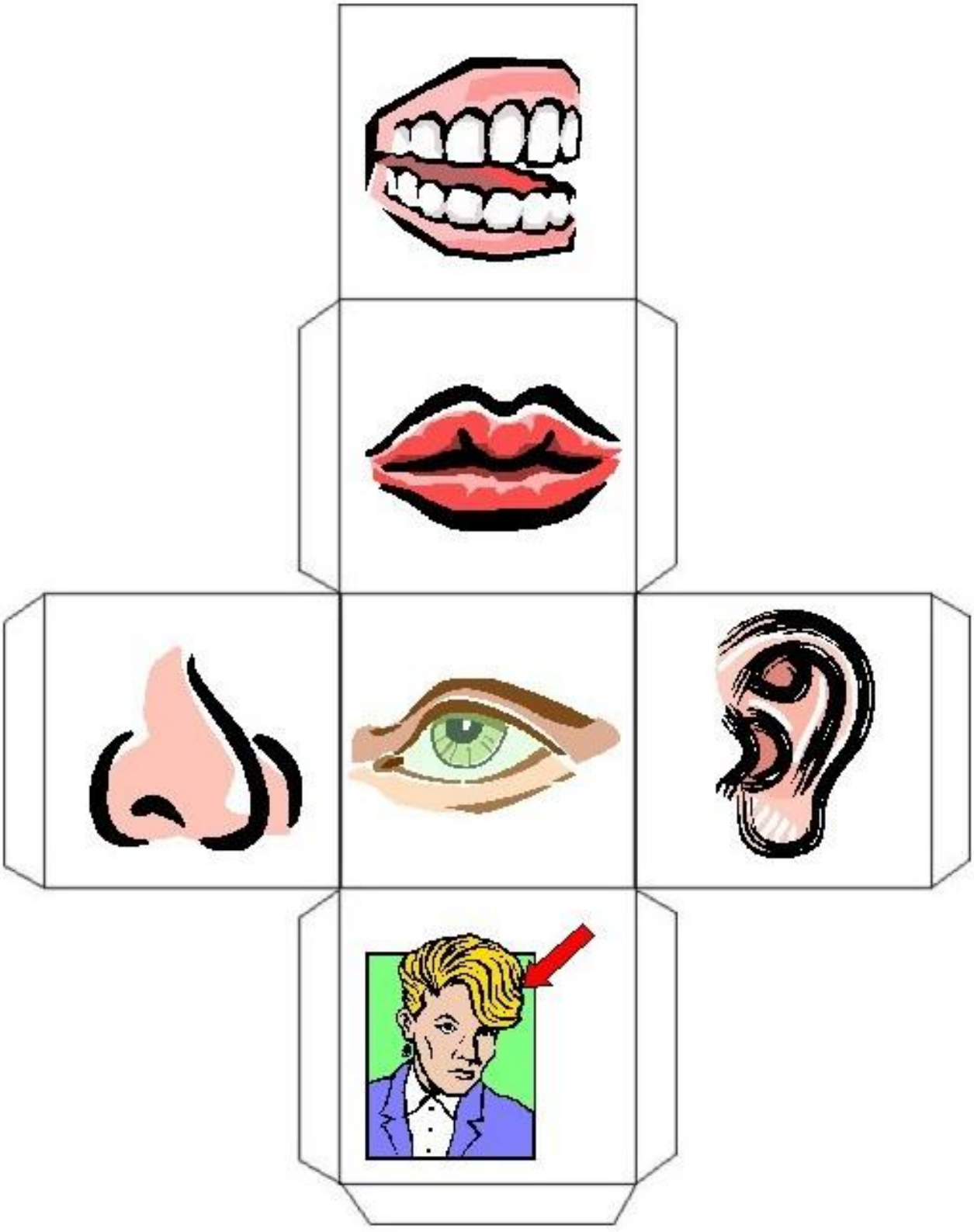
Speelt een Instrument	Heeft een website van de opvang	Loopt graag in de regen	Heeft een huisdier in de opvang	Heeft meer dan 20 jaar ervaring
Spreekt meer dan één taal	Is al eens op tv geweest	Is enig kind	Heeft nog nooit iets gebroken	Gebruikt Ziko-Vo
Organiseert opvang in een huurpand	Gebruikt een volgboekje	Is in een ander land geboren	Is al langer dan 10 jaar in kinderzorg werkzaam	Heeft blauwe ogen
Kan op vingers fluiten	Verzorgt middag-opvang voor schoolgaan de kinderen	Heeft de voorbije zes maand inspectie gehad	Heeft een kleinkind	Heeft flexibele opvang
Heeft een bril	Leest graag	Vangt kinderen op ts 3 en 12 jaar	Is dit jaar op vakantie geweest	Brengt kinderen naar school



Bron: www.schoolplaten.com



Bron: onbekend



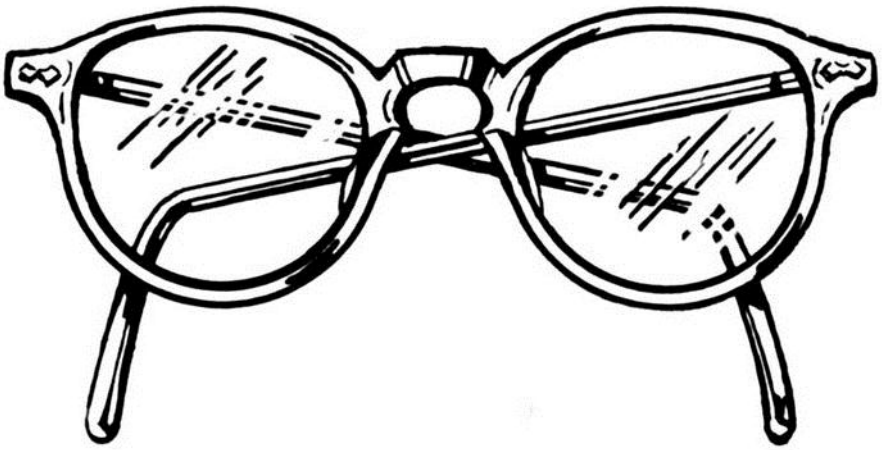
Bron: www.eslprintables.com



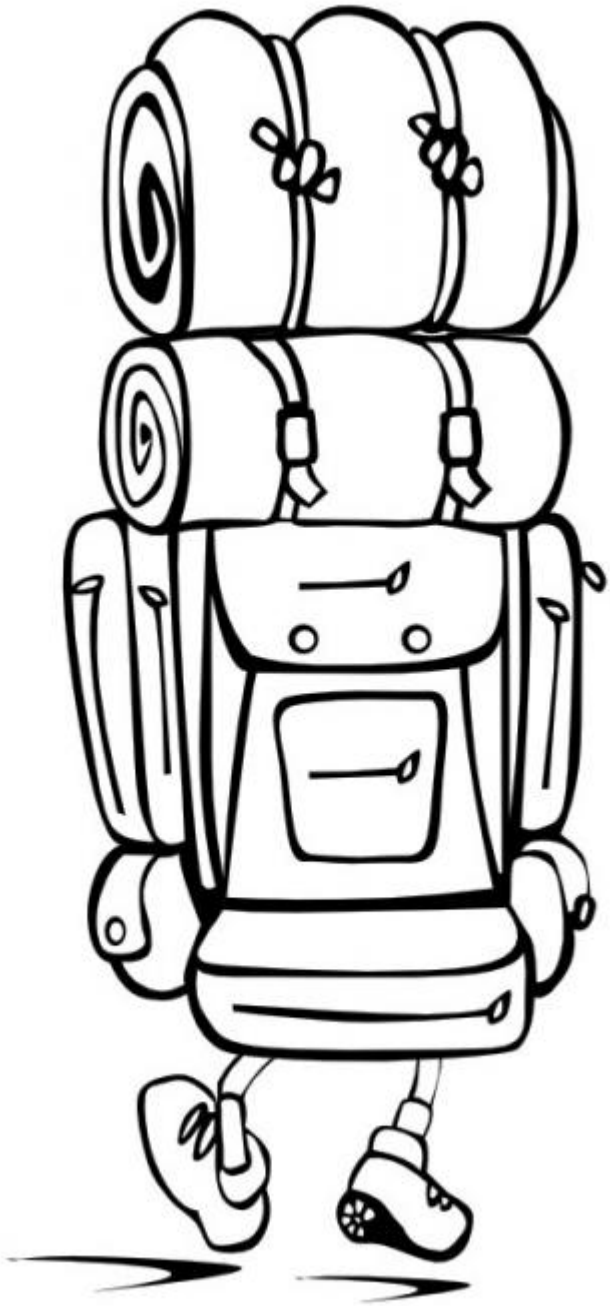
Bron: www.olvdeinze.be



Bron: www.buig.punt.nl



Bron: www.schoolplaten.com



Bron: www.schoolplaten.com

Spreekwoorden en metaforen

Hoofd	Dat zet me aan het denken Ik krijg er een punthoofd van De kolder in de kop hebben het hoofd koel houden Er gaat vanalles door m'n hoofd Met mijn hoofd in de wolken zijn
Oren	Dat heb ik goed in m'n oren geknoopt Dat gaat het ene oor in, het andere oor uit Nog niet droog achter de oren zijn Z'n laatste oortje versnoept hebben Met rode oortjes ergens naar luisteren
Ogen	Da's goed gezien M'n ogen zijn opengegaan Een oogje in het zeil houden Daar sluit ik m'n ogen voor Geen goed oog op iets hebben Schele ogen maken De schellen vallen me van de ogen Dat is een lust voor het oog Oog om oog, tand om tand
Mond	Daar loopt m'n mond van over Daar heb ik de mond vol van Met open mond observeren Mondig zijn De morgenstond heeft goud in de mond Allemaal praatjes, praatjes vullen geen gaatjes Met de mond vol tanden staan Iemand naar de mond praten Over de tong gaan Hij is goed van de tongriem gesneden
Neus	Iets langs de neus weg zeggen Daar trek ik m'n neus voor op Iemand iets onder zijn neus wrijven Tussen neus en lippen Het is een wassen neus
Maag/lever	Er de buik vol van hebben. Iets op je buik schrijven Ik zit ermee in m'n maag Dat ligt op m'n maag/lever Iets op zijn lever hebben
Hart	Z'n hart luchten Het hart op de tong hebben
Handen	Dat is een kolfje naar zijn hand Iemand onder de duim hebben Iemands rechterhand zijn

	Met een natte vinger kunnen vinden Iemand om zijn vinger kunnen winden Iets door de vingers zien In zijn vuistje lachen Voor de vuist iets door de vingers zien Ik zal voor je duimen Bij de pinken zijn
Voet	Op zijn poot spelen Lange tenen hebben Op staande voet Iets voetstoots aannemen Voet bij stuk houden Zijn hielen lichten.
Knie	Ergens naar toe gaan met knikkende knieën Een knieval maken
Arm	Een slag om de arm houden Met zijn ziel onder zijn arm lopen Hij heeft het achter de ellebogen
Andere	Iets onder de leden hebben Op de proppen komen Iets achter de rug hebben Mijn vriendin heeft het weer op haar heupen
	Voor tekeningen: surf naar www.tell.fll.purdue.edu

Waarden-kaartjes

loyaliteit	dankbaarheid	optimisme	onafhankelijkheid
competitie	stilte	vitaliteit - gezondheid	collegialiteit
respect	plezier	openheid	mededogen
rechtvaardigheid	betrouwbaarheid	aandacht	bescheidenheid
betrokkenheid	dienstbaarheid	discipline	duidelijkheid
eenvoud	eerlijkheid	eigenheid	liefde
humor	gelijkwaardigheid	erkenning - waardering	flexibiliteit
gehoorzaamheid	geduld	solidariteit	toewijding
verantwoordelijkheid	vertrouwen	vrijheid	zelfstandigheid
zorgzaamheid	deskundigheid	duurzaamheid	persoonlijke ontwikkeling
zekerheid - stabiliteit	continuïteit	efficiëntie	groei
klantgerichtheid	kwaliteit	resultaat	verbetering
vernieuwing	winst	gemak	Ontspanning

AI-OPENER
Bewustzijnsontwikkeling van mensen en organisaties

Lijst met mogelijke gevoelens als behoeften vervuld zijn

aangenaam
ademloos
alert
avontuurlijk
bedaard
behaaglijk
belangstellend
betrokken
bezield
blij
breekbaar
bruisend
content
cool
dankbaar
energiek
enthousiast
erkentelijk
fier
geamuseerd
geanimeerd
geboeid
geestdriftig
gefascineerd
geil
geïnspireerd
gelukkig
geraakt
geroerd
gestimuleerd
gevoelig
geweldig
gretig
hartelijk
hartstochtelijk
heerlijk
helder
hoopvol
intens
jolig
joviaal
kalm
kwiek
levendig
liefdevol
luchthartig
melig
mild
nieuwsgierig
nuttig
ontspannen
ontvankelijk
onverstoorbaar
open(hartig)
opgelucht
opgeruimd
opgetogen
opgewekt
opgewonden
optimistisch
prettig
rustig
sereen
sprankelend
stil
stralend
teder
tevreden
toegankelijk
triomfantelijk
trots
uitbundig
uitgelaten
uitgeslapen
verbaasd
verbijsterd
verbluft
verheugd
verkwikt
verrast
verrukt
vervuld
verwachtingsvol
verwonderd
voldaan
voortreffelijk
vredig
vreugdevol
vriendelijk
vrij
vrolijk
vurig
warm
weldadig
zalig
zeker
zelfverzekerd
zorgeloos

Geweldloze Communicatie is ontwikkeld door Marshall Rosenberg *www.cnvc.org*

www.ai-opener.nl 010 – 465 00 68

AI-OPENER
Bewustzijnsontwikkeling van mensen en organisaties

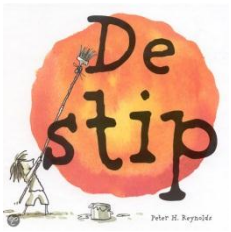
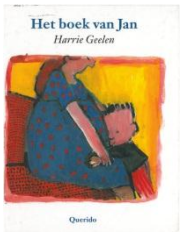
Lijst met mogelijke gevoelens als behoeften niet vervuld zijn

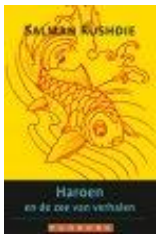
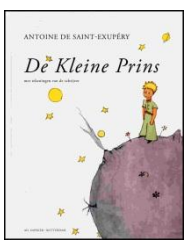
aarzelend
achterdochtig
afgunstig
afstandelijk
afwezig
alleen
angstig
apathisch
(doods)bang
(diep)bedroefd
bedrukt
belabberd
beroerd
berouwvol
beschaamd
beschroomd
besluiteloos
beverig
bevreesd
bezorgd
boos
chaotisch
depressief
desperaat
down
druk
duf
dwaas
dwars
eenzaam
ellendig
emotioneel
furieus
gebroken
gedesillusioneerd
geërgerd
gefrustreerd
geil
geïrriteerd
geknakt
gekweld
gemeen
geschokt
geschrokken
gespannen
gestoord
gevoelloos
haatdragend
heet
zwartgallig
hopeloos
huiverig
hulpeloos
humeurig
jaloers
knorrig
koud
kwaad
landerig
leeg
lichtgeraakt
lui
lusteloos
machteloos
mat
melancholiek
miserabel
mistroostig
moe(deloos)
neerslachtig
nerveus
nijdig
nors
onaantrekkelijk
onbeduidend
onbehaaglijk
ongeduldig
ongedurig
ongeïnteresseerd
ongelukkig
ongemakkelijk
ongerust
onhandig
onrustig
onststeld
onstuimig
ontgoocheld
onthutst
ontmoedigd
ontroostbaar
ontstemd
ontzet
onverschillig
onzeker
opgewonden
opvliegend
overstelpt
paniekerig
pessimistisch
pijn
prikkelbaar
radeloos
rancuneus
razend
rusteloos
saai
sceptisch
schuldig
slaperig
sloom
somber
stuurs
teleurgesteld
traag
treurig
triest
uitgeput
verachtelijk
verbaasd
verbijsterd
verbitterd
verbolgen
verdoofd
verlamd
verlegen
vermoeid
verontrust
verontwaardigd
verrast
verstrikt
vertwijfeld
verveeld
verward
voorzichtig
waardeloos
wanhopig
wankel
wantrouwig
weemoedig
weifelend
woedend
woest
wrokkig
zenuwachtig
ziedend
zorgelijk
zwaar
zwaarmoedig

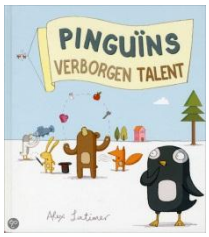
Geweldloze Communicatie is ontwikkeld door Marshall Rosenberg *www.cnvc.org*

www.ai-opener.nl 010 – 465 00 68

Boekenlijst

	Reynolds P. (2003). *De stip.* Rotterdam: Lemniscaat. Floor kan absoluut niet tekenen, vindt ze zelf. Haar lerares spoort haar aan te beginnen met een stip op het papier. Dat doet ze en het lukt! De stip is het begin van een reeks prachtige stippentekeningen die op school tentoongesteld wordt. De expositie is een succes. Een jongen die vreselijk graag wil tekenen, maar denkt dat hij nog geen lijn kan trekken, spreekt Floor vol bewondering aan. Een lijn is een mooi begin, vertelt Floor hem. En Floor coacht de jongen naar zijn talent.
	Reynolds P. (2004). *Ish.* London: Walker Books. De opvolger van 'De stip' bestaat voorlopig alleen in het Engels. Het vertelt hoe een kind dat gepassioneerd is door tekenen op een dag stopt met tekenen omdat ie het perfect wil doen. Pas wanneer hij in z'n zus haar slaapkamer de muur met tekeningachtige tekeningen (vandaar –ish) ziet, durft hij terug te starten en durft hij terug zonder angst te tekenen.
	Lionni, L. (1992). *Blauwtje en geeltje*. Utrecht: Ankh-Hermes B.V. Dit eenvoudig filosofisch prentenboek gebruikt abstracte tekeningen. We ontdekken dat de vriendjes blauwtje en geeltje (twee vlekken), als ze elkaar omarmen groen worden. Als ze thuis komen, worden ze niet meer herkend door hun ouders. Ze huilen blauwe en gele tranen en deze smelten weer aan elkaar. Als de ouders van blauwtje ook geeltje omarmen, zien ze wat er gebeurd is. Een mooi verhaal om te illustreren wat er in de loop van de contacgroep kan gebeuren… Ieder komt met zijn eigen kleur binnen, maar op het eind zijn er heel wat nieuwe kleuren (mengvormen) ontstaan, met een eigen identiteit.
	Geelen, H. (2000). *Het boek van Jan*. Amsterdam: Querido. Jan besluit om een boek over zichzelf te schrijven. In een boek moet natuurlijk wel iets gebeuren. En zijn boek is anders dan een boek voor katten of het boek van zijn buurmeisje. "Het wordt veel werk. Want ik besta nog een hele tijd. En ik moet steeds zelf bedenken hoe ik gebeur." Het boek vertelt op een filosofische manier hoe iedereen zijn eigen verhaal op een eigen manier schrijft en op die manier uniek is.

	Goeminne, S. (2001). *Het hoofd van Marieke.* Leuven: Davidsfonds/Infodok. Het hoofd van Marieke kan je zien. Maar daarin zit een doodshoofd (een hoofd voor als ze dood is), en dat kan je niet zien. En in dat doodshoofd zitten haar gedachten. Die kan je helemaal niet zien ! Toch zijn ze veel meer en veel groter dan haar hoofd... Ze weet niet wie die gedachten maakt, maar ze zijn er altijd. En voor één keertje mogen we ze zien...Op het einde zie je een lichtjes grijnzende Marieke die haar gedachten voor zich houdt en wordt je uitgenodigd om in je eigen hoofd te kijken. Een boekje dat prikkelt om verder te kijken dan de realiteit en gedachten te delen of voor jezelf te houden.
	Rushdie, S. (2010). *Haroen en de zee vol verhalen*. Amstel: Pandora. Haroens vader is Rasjied, de Sjah van Blabla. Hij is de beste verhalenverteller van iedereen, want hij roept toverwerelden op en laat de sombere stad Alifba lachen. Dan, op een afschuwelijke dag, gaat alles mis. Haroens moeder loopt weg en zijn vaders verhalenstroom droogt op. Haroen is vastbesloten zijn vader de vertellersgave terug te bezorgen. Op de rug van de Hopvogel vliegt hij naar de zee van verhalen. Zo begint een wonderbaarlijke zoektocht door zonderlinge landen met vreemde wezens in een wereld die even verbijsterend is als Rasjieds verhalen. Een metaforisch sprookje.
	De Kockere, G. (2010). *Ik ben een struikelaar*. Pigmalion. On line uitgeverij. Een boek vol met fotos van landschappen met een bijzondere kleur en sfeer die de impressie die je op het moment zelf krijgt weergeeft. Bij elke foto hoort ook een litenatuurtje. Dit is een korte, poëtische tekst vol woordspelingen. Zo lees je "In de natuur is er vaak een verassende opkomst en een ondergang is er niet zelden betoverend." bij een foto van een zonsop- of ondergang.
	de Saint-Exupéry, A. (1943). *De kleine prins*. Rotterdam: AD Donker. In dit klassieke sprookje vind je heel wat mooie verhalen, die de prins vertelt over de planeet waar hij woont en de andere planeten die hij bezoekt. Subtiel worden gezagsverhoudingen, menselijke relaties, solidariteit, kameraadschapsgeest en eenzaamheid aan de kaak gesteld, versterkt door "naïeve" illustraties van de schrijver zelf.

	Latimer, A. (2012). *Pinguïns verborgen talent*. Antwerpen: C. De Vries-Brouwers. Er wordt een grote talentenjacht gehouden. Pinguïn zou er dolgraag aan meedoen. Alleen is er niets waar hij echt heel goed in is. Hij probeert van alles. Maar het wil allemaal niet lukken. Zouden zijn vrienden hem kunnen helpen bij het vinden van zijn grote talent? Grappig boek over jezelf en je talenten ontdekken om te bekijken, te lezen en te bespreken.
	Stuyvaert, I. (2006). *Wat ik kan*. Hasselt: Clavis. Daan kan niet zo goed voetballen als zijn neefje; hij zingt valser dan zijn buurmeisje en maakt meer rekenfouten dan zijn zus. Zijn juf tekent ontzettend veel beter en zijn oom kan heel goed timmeren. Eigenlijk vindt Daan dat hij niets kan en daar wordt hij een beetje triest van. Tot mama zijn pennenvruchten vindt... Dan blijkt dat Daan zijn gevoelens heel mooi op papier kan weergeven. "Hij dribbelt met woorden en laat zinnen zingen", zoals mama het mooi uitdrukt. Zo ontdekt ook Daan zijn hoogstpersoonlijke eigen talent en bedenkt hij dat hij later voor iedereen boeken kan schrijven.

Recept voor 30 Chinese gelukskoekjes

Ingrediënten:
3 eiwitten
60 gram poedersuiker
40 gram gesmolten boter
60 gram bloem
kleine papiertjes met spreuken erop.

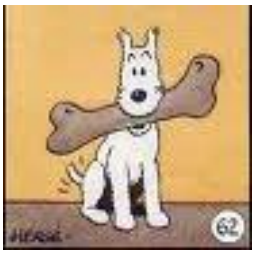
Voorbereiding:
Maak een deeg van de ingrediënten en laat het 15 minuten rusten. Rol het helemaal uit tot een platte plak en steek cirkeltjes uit met een cakevormpje, ongeveer van 10 cm breed. Verdeel de kleine cirkeltjes deeg op de bakplaat (die je bekleed met bakpapier) en zet ze 5 minuten in de oven op 180 graden. Neem de koekjes van de bakplaat en leg in elk koekje een gevouwen papiertje. Vouw de koekjes dubbel. Laat ze op een rooster koelen. Als ze breken zet je ze even terug in de oven, want de koekjes worden snel hard.









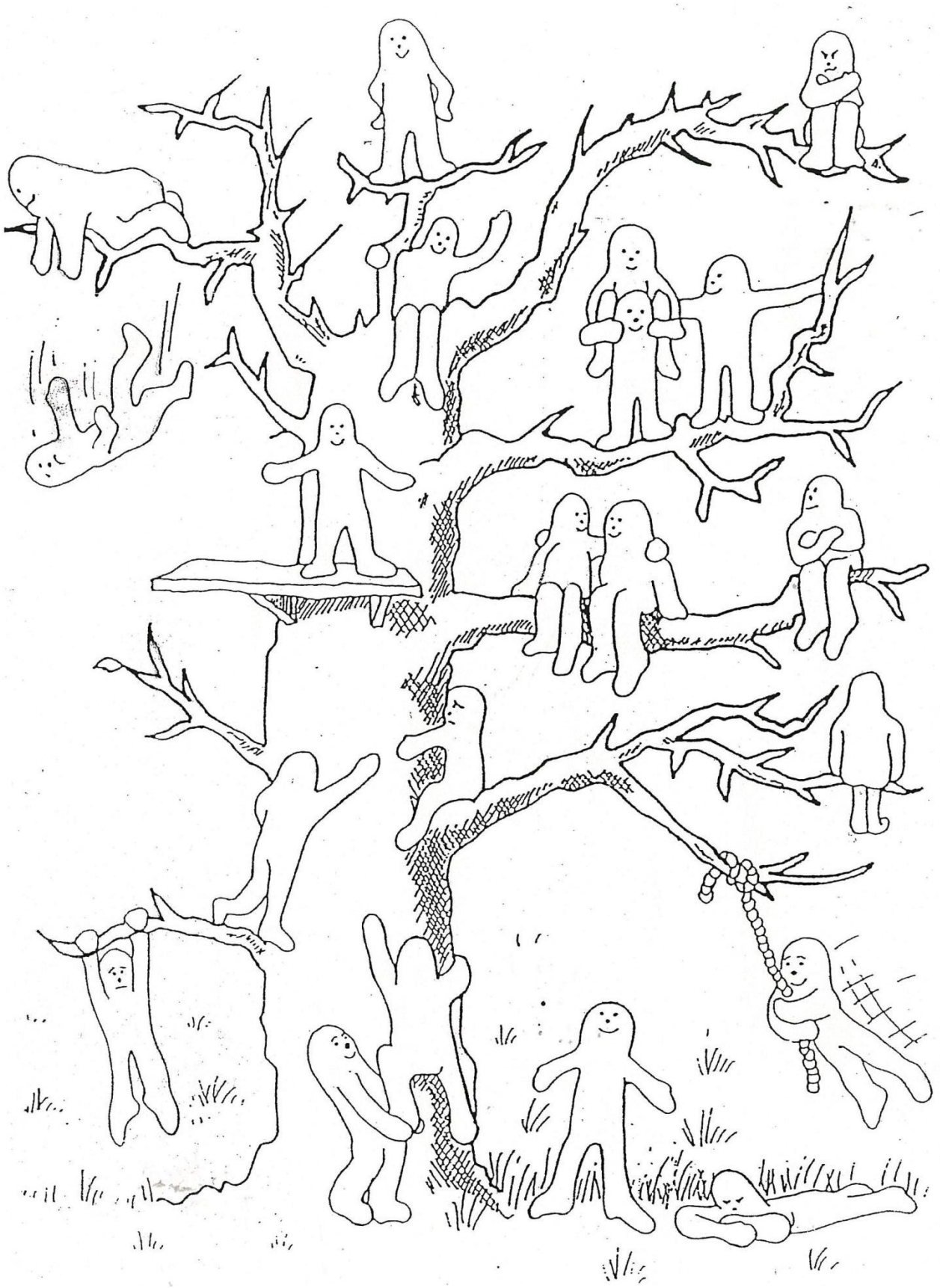










Bron: www.ervaringsleren.be en CIS, NICW, J&P Partners & JINT (1999). *Intercultureel spelenboek*. Leuven: CIS.